

Ὁ λόφος Ἄνω Ἐγκλιανός ἐκ Νοτιανατολικῶν.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΠΥΛΟΥ

ΥΠΟ CARL W. BLEGEN ΚΑΙ Κ. ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗ

Ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Δωριέων ἀπὸ ὅπου καὶ ἂν ἐξεκίνησαν ἀρχικῶς, ἐπροξένησεν ὅπου τὴν ἔφε-
ρεν ἡ πορεία της, μεγάλα χάσματα εἰς τὸ ἀρχαιο-
λογικὸν πανόραμα τῆς ἱστορίας τῆς ἀρχαίας
Ἑλλάδος, ὡς μία μεγάλη πυρκαϊὰ ἐμπίπτουσα εἰς
πυκνὸν δάσος. Πόλεις καὶ συνοικισμοί, αἱ ὅποια
ἤκμαζον εἰς τὴν προηγηθεῖσαν Ἡρωϊκὴν ἐπο-
χὴν ἐγκατελείφθησαν τελείως ἢ ἐξέπεσαν εἰς
ἀσήμαντα χωρία. Πολλὰ ἐκ τῶν μεγαλειτέρων
καὶ διασημοτέρων πόλεων καταστραφεῖσαι ἐντε-
λῶς κατεκαλύφθησαν καὶ ἡ θέα τῶν τόπων, ὅπου
αὐταὶ ἴσταντο, ἠφανίσθη ἀπὸ τῆς ὄψεως τῶν
ἀνθρώπων. Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς
ἀρχαιότητος καὶ αὐτῆς τῆς Τροίας ἡ θέσις, παρ'
ὄλην τὴν μεγάλην φήμην τὴν ὅποιαν παρῆδωκαν

Σημ. Τὸ παρὸν ἄρθρον ἐγράφη Ἄγγλιστι ὑπὸ τοῦ
κυρίου Blegen διὰ νὰ δημοσιευθῇ εἰς τὸ *American
Journal of Archeology* Vol. XLIII (1939), συγχρόνως
δὲ Ἑλληνιστί καὶ εἰς ἓν τῶν ἐπισήμων εἰδικῶν Ἑλλη-
νικῶν περιοδικῶν.

εἰς αὐτὴν ἡ Ὀμηρικὴ ποίησις καὶ οἱ Ἕλληνες συγ-
γραφεῖς, εἶχε λησμονηθῆ, καὶ μεγάλα ἀκαδημαϊ-
καὶ συζητήσεις ἐγένοντο διὰ νὰ ταυτισθῇ. Τὴν
ἰδίαν ἀκριβῶς τύχην εἶχε καὶ ἡ Πύλος, ἡ *ἡμα-
θόεσσα Πύλος*, ἡ ἔδρα τοῦ Νηλεΐδου βασιλέως
Νέστορος, ὅπου ἐγένετο ἡ λαμπρὰ φιλοξενία τοῦ
Τηλεμάχου κατὰ τὸ ταξίδιον, τοῦ ὁποίου ἔχομεν
ἐν τῇ Ὀδυσσεΐᾳ τὴν περίφημον περιγραφὴν.
Εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Στράβωνος ὄρατὰ λείψανα
τῆς πόλεως ἦσαν ἄγνωστα, καὶ οἱ σοφοὶ δὲν
ἦσαν σύμφωνοι ὡς πρὸς τὴν θέσιν, ὅπου ἔπρεπε
νὰ ζητηθῶσι ταῦτα, πολλοὶ δὲ ἐπίστευσαν ὅτι ἡ
κλασσικὴ Πύλος, κειμένη κάτωθεν τῆς ἀκροπό-
λεως τοῦ Κορυφασίου, ἦτο ἰδρυμένη ἐπὶ τῆς
θέσεως τῆς παλαιᾶς Πύλου, ἐνῶ ἄλλοι ἐρμη-
νεύοντες διαφόρως τοπογραφικὰς μαρτυρίας ἐξα-
γομῆνας ἐξ ὀμηρικῆς διηγήσεως, ἐπέμενον νὰ
πιστεύουν, ὅτι ἡ πρωτεύουσα τοῦ Νέστορος
ἔπρεπε νὰ εὑρίσκετο ἀρκετὰ βορειότερον εἰς τὴν
περιοχὴν τῆς Τριφυλίας. Ἄλλὰ τὸ πρόβλημα
δὲν εἶχε τεθῆ τότε ὑπὸ τὸν πρακτικὸν ἔλεγχον
τῆς ἀρχαιολογικῆς σκαπάνης καὶ ἔμενον οὕτω
διαρκῆς θέμα φιλολογικῆς συζητήσεως.

Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους καὶ χωρὶς νὰ μελετηθῇ ποτὲ κατὰ βάθος τὸ ζήτημα, ἐθεωρεῖτο γενικῶς βεβαία ἡ ταύτισις τῆς Ὀμηρικῆς καὶ τῆς κλασσικῆς Πύλου, μέχρις ὅτου τὸ 1907 ὁ ἀείμνητος Dörpfeld ἀνεκάλυψε πλησίον τοῦ χωρίου Κακοβάτου τῆς Τριφυλίας, παρὰ τὸ νοτιοδυτικὸν ὄριον τῆς ἐπαρχίας Ὀλυμπίας, ὁμάδα τριῶν μεγάλων θολωτῶν τάφων καὶ πλησίον τούτων ἐπὶ λόφου καταφανῆ σημεῖα κατοικήσεως εἰς προϊστορικοὺς χρόνους, ὡς καὶ λείψανα ἀπλοῦ ἀνακτόρου, κατὰ τὴν γνώμην του Μυκηναϊκῶν χρόνων, καὶ ἔσπευσε νὰ δημοσιεύσῃ τὰς γενομένας ὑπ' αὐτοῦ ἀνακαλύψεις ὑποστηρίζων συγχρόνως, ὅτι ἐκεῖ ἦτο ἡ Πύλος τοῦ Νέστορος. Ἡ περιοχὴ, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκονται τὰ εὐρεθέντα μνημεῖα εἶναι μεγάλη ἀμμόδης ἔκτασις δικαιολογοῦσα τὸ Ὀμηρικὸν ἐπίθετον, καὶ ὁ εὐτυχεὶς ἀνασκαφεὺς ἀνέλαβε νὰ προσαρμόσῃ τὰς μαρτυρίας τοῦ Στράβωνος πρὸς τὰ τοπογραφικὰ δεδομένα. Ἐν τούτοις ἀπὸ διαφόρους πλευρὰς ἠκούσθησαν διαφωνίαι πρὸς τὴν γνώμην τοῦ Dörpfeld καὶ ἡ ταύτισις τῆς θέσεως τοῦ Κακοβάτου πρὸς τὴν Ὀμηρικὴν Πύλον δὲν ἔγινε μέχρι σήμερον σοβαρῶς ἀποδεκτὴ ὑπὸ τῶν περισσοτέρων.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁμοῦ ἐγίνοντο μικραὶ ἀρχαιολογικαὶ ἀνασκαφαὶ εἰς τὴν νοτιοδυτικὴν Ἑλλάδα. Τὸ 1919 ὁ Κουρουνιώτης συνεχίζων ἐργασίαν ἐπιχειρηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Σκιᾶ ἀνέσκαψεν ἐξαίρετον θολωτὸν τάφον πλησίον τοῦ χωρίου Τραγάνα ὄχι μακρὰν τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς λιμνοθαλάσσης τοῦ Ὀσμάναγα, εἰς θέσιν ἀπέχουσαν μόνον 2 χιλίόμετρα ἀπὸ τῶν κλιτύων τοῦ Κορυφασίου. Μολονότι εἶχεν ἤδη εἰς προτέριους χρόνους συληθῆ ὁ τάφος, παρέσχεν ἔν τούτοις πολλὰ ἐνδιαφέροντα εὐρήματα μεταξὺ τῶν ὁποίων τρεῖς χαρακτηριστικὸς ἀμφορεῖς μὲ διακόσμησιν τοῦ λεγομένου *ἀνακτορικοῦ* ρυθμοῦ, ἀπολύτως ὁμοίους πρὸς τοὺς ἀνακαλυφθέντας ὑπὸ τοῦ Dörpfeld τοὺς ὁποίους ἐμελέτησε καὶ ἀνασυνεκρότησε μὲ μεγάλην ὑπομονὴν ὁ Kurt Müller. Ὀλίγα ἔτη βραδύτερον, τὸ 1925, ὁ Κουρουνιώτης ἀνεκάλυψε καὶ ἀνέσκαψεν ἄλλον θολωτὸν τάφον εἰς γειτονικὴν θέσιν τῆς ἰδίας περιοχῆς. Εὐρίσκεται ἐντὸς ἀμπελῶνος παρὰ τὴν θέσιν τοῦ λόφου τοῦ χωρίου, τὸ ὁποῖον ἐκαλεῖτο πρότερον Ὀσμάναγα, τῶρα δὲ μετωνομάσθη Κορυφάσιον, βορειανοατολικῶς τῆς λιμνο-

θαλάσσης. Ἦτο καὶ ὁ τάφος οὗτος σεσυλημένος, ὅπως καὶ ὁ τάφος τῆς Τραγάνας, ἀλλ' ὁμοῦ ἡ ἰδιόρρυθμος κατασκευὴ του καὶ μία ἀξιοσημείωτος ὁμάς ἀγγείων εὐρεθεῖσα ἐντὸς τοῦ θόλου τὸν κατατάσσουν μεταξὺ τῶν μᾶλλον διακεκριμένων θολωτῶν τάφων, οἱ ὁποῖοι εὐρέθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ Κουρουνιώτης μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῶν τάφων τούτων ἐρευνῶν ἐν συνοδείᾳ τοῦ ἀξιολόγου ἐπιστάτου Χαράλ. Χριστοφιλοπούλου, ὅστις εἶχε παρατηρήσει εἰς διαφόρους θέσεις φανερά σημεῖα ἀρχαίων κτιρίων, ἐβεβαίωσε τὴν ὑπαρξίν καὶ ἄλλων μυκηναϊκῶν θολωτῶν τάφων, τριῶν ἐκ τῶν ὁποίων ἐφαίνοντο εὐδιάγνωστα μέρη τῆς οἰκοδομῆς τῆς εἰσόδου εἰς τὴν ἀρχικὴν τῶν θέσιν, οἱ δὲ λοιποὶ ἐμαρτυροῦντο ἀσφαλῶς ἐξ ἄλλων φανερῶν σημείων. Οἱ τάφοι οὗτοι εἶναι ἐκτισμένοι εἰς διαφόρους ἀποστάσεις ἀπ' ἀλλήλων εἰς ἔκτασιν χιλιομέτρων τινῶν πρὸς Βορρᾶν τῆς λιμνοθαλάσσης εἰς καταλλήλους τοποθεσίας κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον κατὰ μῆκος τῆς σημερινῆς ἀνηφορικῆς ὁδοῦ, ἡ ὁποία μὲ ἀρκετὰς στροφὰς ἀνέρχεται διὰ μέσου συνεχῶν λόφων πρὸς τὴν μεγαλειτέραν πολίχνην, ἡ ὁποία ἐλέγετο *Λιγούδιστα*, μετεβαπτίσθη δὲ ἐσχάτως εἰς *Χώραν*.

Ἡ ὑπαρξὶς τόσων βασιλικῶν τάφων τῆς Μυκηναϊκῆς περιόδου — διότι τὰ θολωτὰ ταῦτα κτίσματα εἶναι ἀσφαλῶς τάφοι βασιλέων — εἰς τὴν νοτιοδυτικὴν Μεσσηνίαν, εἰς τὴν χώραν τῆς κλασσικῆς Πύλου ἦτο χαρακτηριστικὴ ἔνδειξις, ἡ ὁποία δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μὴ προκαλέσῃ ἰδιαιτέρως τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἀρχαιολόγων, ἀφοῦ εἰς κανὲν ἄλλο μέρος τῆς Ἑλλάδος, ἐξαίρεσει τῶν Μυκηνῶν, δὲν θάπαρχουν τόσον πολλοὶ τοιοῦτοι τάφοι. Λοιπὸν ἠδύνατο νὰ συμπεράνῃ κανεὶς μὲ ἀπόλυτον ἀσφάλειαν, ὅτι εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην βορείως τοῦ κόλπου τῆς Πύλου θὰ εὐρίσκετο μυκηναϊκὴ πόλις, τῆς ὁποίας ἡ σημασία δὲν θὰ περιορίζετο μόνον εἰς τὴν χώραν ταύτην. Ἄλλ' ἡ ἀκριβὴς θέσις τῆς ἦτο ἀδύνατον νὰ ὀρισθῇ χωρὶς νὰ γίνῃ εἰδικὴ ἔρευνα καὶ ἀνασκαφή.

Τὸ Κορυφάσιον, ἡ ὑψηλὴ ἀπότομος ἀκρόπολις τῆς κλασσικῆς Πύλου ἦτο βεβαίως δυνατόν νὰ θεωρηθῆ ὡς ἡ πιθανὴ θέσις, ἐν τούτοις ἀποκλείεται τοῦτο, ἀφοῦ εἰς τὰ σχετικὰ πρὸς αὐτὸ δημοσιεύματα εὐρεσις μυκηναϊκῶν ὀστράκων ἀναφέρεται μέχρι τοῦδε, ὅτι ἔγινε μόνον ἐντὸς τοῦ

μεγάλου σπηλαίου, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται εἰς τὴν βορείαν ἀπόκρημον πλευρὰν τοῦ λοιπὸν ἢ Μυκηναϊκῆ ἀκρόπολις θὰ ἔκειτο ἐπὶ ἑνὸς ἐκ τῶν πολλῶν λόφων, οἱ ὅποιοι ὑψώνονται βαθμηδὸν κατὰ συνέχειαν πρὸς τὸ ὄρος Αἰγάλεων.

Ὁ Κουρουνιώτης ἐν γνώσει τῆς σπουδαιότητος τοῦ ἐπιχειρήματος, τὸ ὁποῖον ἤρχισε καὶ ἐπιθυμῶν νὰ συνεχισθῇ τὸ ἔργον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀνεμένετο εὐλόγως πλουσία ἀπόδοσις, ἐζήτησε φιλικῶς τὴν συνεργασίαν τοῦ Μπλέγκεν ὅστις, ὡς ἦτο ἐπόμενον, ἐδέχθη μὲ πολλὴν εὐχαρίστησιν νὰ μετᾶσῃ εἰς τὴν τιμὴν νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐπιλυσιν τόσον ἐνδιαφέροντος προβλήματος. Ἀντικείμενον τῆς κοινῆς ἐπιχειρήσεως θὰ εἶναι ἡ ἀρχαιολογικὴ ἐξερεύνησις δλοκλήρου τῆς Πυλιακῆς χώρας. Ἡλπίζομεν, ὅτι θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἀρχίσωμεν τὴν ἐργασίαν τὸ 1929, ἀλλὰ διὰ λόγους ἀνεξαρκήτους τῆς θελήσεώς μας δὲν ἦτο δυνατόν τότε νὰ γίνῃ τοῦτο.

Ἐκτοτε παρήλθε μία δεκαετία καὶ ἀφοῦ τὸ 1938 συνεπληρώθη ἡ ἀνασκαφὴ τῆς Τροίας, τὴν ὁποίαν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Μπλέγκεν διενήργει ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἀποστολὴ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Cincinnati, ἐθεωρήθη ὅτι ἦλθεν ἐπὶ τέλους ἡ κατάλληλος στιγμή νὰ στραφῶμεν πρὸς τὴν Πύλον. Τὴν ἐπιχειρήσιν κατέστησε δυνατὴν ἡ προσφερθεῖσα πολὺ μεγαλοφρόνως οἰκονομικὴ ὑποστήριξις τοῦ καθηγητοῦ καὶ τῆς κυρίας Semple, ἐκτελεῖται δὲ αὕτη ἐν ὀνόματι τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας ἀντιπροσωπευμένης ὑπὸ τοῦ Κουρουνιώτη καὶ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Cincinnati ἀντιπροσωπευομένου ὑπὸ τοῦ Μπλέγκεν. Τὸ πρακτικὸν μέρος τῆς διεύθυνσεως τῆς ἀνασκαφῆς ἔχει ὁ Μπλέγκεν ὡς νεώτερος, ἀλλ' ἀμφοτέροι οἱ συνεργάται μετέχουν τῆς εὐθύνης τῶν γινομένων ἐργασιῶν.

Ἡ πρώτη ἐναρκτήριος, ἀνασκαφὴ διήρκεσεν ἀπὸ τῆς 25 Μαρτίου μέχρι τῆς 11 Μαΐου 1939. Εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου μετεῖχον τακτικῶς μετὰ τοῦ κυρ. Μπλέγκεν, οἱ κύριοι Β. Η. Hill καὶ W. A. Mc Donald, καὶ δι' ὀλίγον χρόνον ἐβοήθησαν καὶ αἱ κυρίαί Μπλέγκεν καὶ Hill. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐργατῶν δὲν ὑπερέβη τοὺς 22, τὴν ἐπιστάσιαν τούτων εἶχεν ὁ ἐκ τοῦ Ὁσμάναγα Χαράλαμπος Χριστοφιλόπουλος, ὅστις, ὡς ἐλέχθη, εἶχε μετὰ ζήλου προὔπηρησεν μετὰ τοῦ Κουρουνιώτη εἰς τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ 1925 καὶ εἶχε συντελέσῃ εἰς τὴν ὑπόδειξιν πολλῶν ἀρχαιο-

λογικῶν τοποθεσιῶν. Διὰ μεγάλην ὑποστήριξιν καὶ ἄλλας περιποιήσεις, αἱ ὁποῖαι μᾶς παρεσχέθησαν, ἐκφράζομεν τὰς εὐχαριστίας μας εἰς τὴν Δ^α Lucy Talcot καὶ τὰ ἄλλα μέλη τῆς ἀποστολῆς τῆς ἀνασκαφῆς τῆς Ἀθηναϊκῆς Ἀγορᾶς καὶ εἰς τὸν Διευθυντὴν καὶ τοὺς ἀξιωματούχους τῆς Ἀμερικανικῆς Σχολῆς Κλασσικῶν Σπουδῶν.

Πρὸ τῆς ἐναρξέως τῶν ἐργασιῶν εἶχομεν περιέλθῃ περὶ οὐδὲν ὁδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Χαράλ. Χριστοφιλοπούλου, ὅστις κατόπιν τῆς συνεργασίας του μετὰ τοῦ Κουρουνιώτη τὸ 1925 εἶχεν ἀποκτήσῃ ἀρκετὰς γνώσεις περὶ τῶν πραγμάτων τὰ ὁποῖα ἐζήτησαν οἱ ἀρχαιολόγοι, δλοκλήρου τὴν περιοχὴν τῆς Πύλου, καὶ ἐξηκριβώσαμεν ἐπὶ τῆς λοφώδους ἐκτάσεως πρὸς βορρᾶν τοῦ κόλπου τῆς Πύλου ἰδίως διὰ τῆς ὑπάρξεως τεμαχείων ἀγγείων ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας, τὰς θέσεις ἔξ τοῦλάχιστον θολωτῶν τάφων καὶ Μυκηναϊκῶν οἰκισμῶν. Εἰς τὴν θέσιν *Bίγλα* παρὰ τὴν ἀνηφορικὴν ὁδόν, 2 χιλιόμετρα περίπου μακρὰν τῆς σημερινῆς Πύλου, διακρίνεται χῶρος κατεσπαρμένος διὰ μυκηναϊκῶν ὀστράκων· ἐπίσης δὲ καὶ εἰς τὴν θέσιν *Μπευλλέρ-μπευ*, παρὰ τὸν νοτιοδυτικῶς τοῦ χωρίου Κορυφασίου χεῖμαρρον, ὡς καὶ εἰς τὴν θέσιν *Πόρτες*, μικρὸν χαμηλὸν λόφον, τὸν ὁποῖον τέμνει ἡ ὁδὸς ὀλίγον πρὶν φθάσῃ εἰς τὸ Κορυφάσιον. Ἄλλ' ἡ μεγαλειτέρα καὶ μᾶλλον ἐπιβλητικὴ τοποθεσία μὲ σημεῖα Μυκηναϊκῆς οἰκίσεως εὐρίσκεται ἀρκετὰ μακρότερον πρὸς βορρᾶν, εἰς τὴν θέσιν *Ἄνω Ἐγκλιανός*. Εἶναι ἐπίμηκες ὕψωμα ἔχον ἐπίπεδον κορυφὴν ἐπὶ ἀναπεπταμένης θέσεως παρὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς σημερινῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ εἰς ἀπόστασιν περίπου 4 χιλιομέτρων ἀπὸ τοῦ Κορυφασίου καὶ ἔξ ἴσου περίπου μακρὰν ἀπὸ τῆς Χώρας. Καὶ οἱ δύο ἐπεσκέφθημεν ὁμοῦ τὸν τόπον τὸ 1938, ἀλλὰ καὶ πρότερον ἤδη καὶ ὁ Κουρουνιώτης εἶχεν ἐξετάσει τὸ μέρος καὶ ὁ Μπλέγκεν εἶχε συλλέξει ἐκεῖθεν τὸ 1929 μυκηναϊκὰ ὄστρακα. Ἄνηγον ταῦτα εἰς κατηγορίαν ἀκοσμήτων ἀγγείων τῶν τελευταίων μυκηναϊκῶν χρόνων, καὶ ἦσαν ἐν ἀφθονίᾳ σκορπισμένα εἰς ὅλας τὰς πλευρὰς τοῦ λόφου. Εἰς ἐν σημεῖον πλησίον τοῦ ἀνατολικοῦ ἄκρου τοῦ ὑψηπέδου ἀσβεστοποιημένος σχεδὸν ἄμορφος ὄγκος κτίσματος ἐξεῖχεν ἐκτὸς τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους. Τοῦτο ἐφαίνετο ὅτι εἶναι μᾶλλον συγκεκριμένη μαρτυρία, καὶ ἐκ πρώτης μὲν ὕψεως ἐδύνατό τις νὰ

ὑποθέσει, ὅτι ἦτο λείψανον ρωμαϊκοῦ ἢ μεσαιωνικοῦ κτιρίου, ἀλλ' ὁμοίαζε συγχρόνως πρὸς τὰ λείψανα τῶν τοίχων ταῦ ἀνακτόρου τῶν Μυκηναίων, τὰ ὁποῖα διὰ τῆς μεγάλης πυρκαϊᾶς συγχωνευθέντα φαίνονται ὡς ἄσβεστος. Πρὸς νότον ἐκτείνονται οἱ λόφοι, χαμηλώνοντες βαθμηδόν, εἰς διάστημα 5 περίπου χιλιομέτρων, πρὸς τὴν στενὴν ἐπίπεδον ἀμμώδη ἔκτασιν πού περιορίζει τὴν λιμνοθάλασσαν τοῦ Ὀσμάναγα. Μεγαλοπρεπὲς πανόραμα ἀπλώνεται κατ' αὐτὴν τὴν διεύθυνσιν περὶ τὸν κόλπον τῆς Πύλου, μεταξὺ τῆς Σφακτηρίας πρὸς δυσμὰς καὶ τῶν ὄρεων τῆς Στερεᾶς πρὸς τὸ ἀντίστοιχον μέρος.

Πρὸς δυσμὰς παραλλήλως πρὸς πολὺ βαθεῖαν καὶ πλατεῖαν κοίτην χειμάρρου ἐκτείνεται μικρὸν ὕψωμα ἀποφράτιον τὴν θάλασσαν, καὶ καταλήγον πρὸς νότον εἰς σειρὰν χαμηλοτέρων λόφων, τῶν ὁποίων τελευταῖος καὶ ὑψηλότερος εἶναι τὸ ἀπότομον βουνὸν τοῦ ἀρχαίου Κορυφασίου.

Πρὸς ἀνατολὰς ὑπεράνω σειρᾶς ὁμοίων ὕψωμάτων, τὰ ὁποῖα χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων διὰ τῶν βαθέως διαβρωθεισῶν κοιτῶν τῶν ἑνῶντων, οἱ ὁποῖοι φέρουν τὸ ὕδωρ πρὸς τὴν λιμνοθάλασσαν τοῦ Ὀσμάναγα, ἢ θέα ἐκτείνεται μακρὰν πρὸς τὸ ὄρος **Δυκόδημο**. Καὶ τέλος πρὸς βορρᾶν πέραν μακρᾶς σειρᾶς τραχέων ὑψηπέδων καὶ ἐξεχόντων λόφων παρουσιάζεται τὸ ὄρος Αἰγάλεων, τὸ ὁποῖον προχωρεῖ κατόπιν πρὸς τὰ βορειοδυτικὰ κατὰ τὴν Κυπαρισσίαν. Ἐν συνόλῳ δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιθυμήσῃ κανεὶς ὠραιότεραν καὶ καταλληλοτέραν τοποθεσίαν διὰ Μυκηναϊκὴν ἀκρόπολιν, διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον ἀπεφασίσαμεν νὰ ἐπιχειρήσωμεν τὴν πρώτην δοκιμαστικὴν σκαφήν μας ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Ἄνω Ἐγκλιανοῦ. Ἡ ἐπίπεδος κορυφή τοῦ Ἄνω Ἐγκλιανοῦ, μήκους 165 μ. ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς κλίνει ἀποτόμως πρὸς βορρᾶν, νότον καὶ δυσμὰς καὶ ἔχει μόνον πρὸς ἀνατολὰς ὀμαλωτέραν ὀψοσδήποτε τὴν κατωφέρειαν καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν πλευρὰν μία ἀνηφορικὴ πλατεῖα φερομένη ἀπὸ βορρᾶ φαίνεται ὅτι ἐχρησίμευε πρὸς ἀνάβασιν εἰς τὸν λόφον. Ὁλόκληρος ὁ λόφος κατέχεται τῶρα ὑπὸ ἀξιολόγου ἐλαιῶνος, τοῦ ὁποίου αἱ ἐλαῖαι κατὰ τὸν ἰδιοκτήτην εἶναι ἐξαιρετικῶς παραγωγικαί. Ἐπὶ τοῦ λόφου ἐσκάφησαν ἑπτὰ τάφροι πλατ. 2 μ. καὶ μήκους μεταξὺ 30-70 μ. πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως ἐρευνήσωμεν προχίρως τὴν καλύπτουσαν τὰ διάφορα μέρη τοῦ

λόφου ἐπίχωσιν, ἀποφεύγοντες κατὰ τὸ δυνατόν τὴν καταστροφὴν τῶν ἐλαιῶν. Ἡ ἐπίβλεψις τῆς ἀνασκαφῆς ἀνετέθη εἰς τὸν κ. Mc Donald, ὅστις ἐκράτησε λεπτομερεῖς σημειώσεις περὶ τῆς ἐργασίας. Οὕτω ἐβεβαιώθη, ὅτι ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ ἡμίσεος τοῦ λόφου ὑπῆρχον τὰ εἰρεπία ἐκτεταμένου Μυκηναϊκοῦ οἰκοδομήματος καταστραφέντος διὰ μεγάλης πυρκαϊᾶς, ἐνῶ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ λόφου ἦτο κατὰ τὰ φαινόμενα ἀπηλλαγμένον κτιρίων μόνον δὲ κατὰ τὸ βορειοανατολικὸν ἄκρον ἐδείκνυν ὀλίγα μᾶλλον ἀσήμαντα κτίσματα.

Μολονότι δὲν ἐξηκριβώθησαν ἀκόμη αἱ λεπτομέρειαι τοῦ σχεδίου, δὲν δύναται εὐλόγως νὰ ἀμφισβητηθῇ, ὅτι τὸ μέγα οἰκοδόμημα ἦτο ἀνάκτορον, ἀνάλογον ὡς πρὸς τὰς διαστάσεις καὶ τὸν χαρακτῆρα πρὸς τὰ ἀνάκτορα τῶν Μυκηναίων καὶ τῆς Τίρυνθος. Τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ κτιρίου ἀποτελοῦν παχεῖς συμπαγεῖς τοῖχοι ἔχοντες τὴν πρόσοψιν ἐκτισμένην δι' ἐπιμελῶς ἐργασμένων μεγάλων πωρολίθων, ἐσωτερικῶς δὲ φαίνεται, ὅτι τοῦτο ἦτο διεργυθμισμένον εἰς συμπλέγματα δωμάτων καὶ διαδρόμων, τὰ ὁποῖα ἔχον ὅλα στερεὰ δάπεδα ἀποτελούμενα ἐκ τσιμεντοειδοῦς, ὕδατοστεγοῦς ἐπιστρώσεως. Οἱ τοῖχοι τοῦ ἐσωτερικοῦ ἐκτισμένοι κατὰ τὸ πλεῖστον διὰ μικρῶν λίθων, ἐκαλύπτοντο διὰ κονιάματος, τὸ ὁποῖον τουλάχιστον εἰς τινὰς χώρους ἐκοσμεῖτο ὑπὸ τοιχογραφιῶν. Τὸ ἀνάκτορον εἶναι προσανατολισμένον ἐκ τῶν νοτιοδυτικῶν πρὸς τὰ βορειοδυτικὰ, μερικὰ δὲ ἐκ τῶν κυριωτέρων διαμερισμάτων ἔχον τὴν πρόσοψιν των πρὸς νότον πρὸς τὸ μεγαλοπρεπὲς πανόραμα τοῦ Κορυφασίου, τῆς Σφακτηρίας καὶ τοῦ κόλπου τῆς Πύλου. Ἐκ τῆς εὐρέσεως εἰς τὴν ἀρχικὴν τῆς θέσιν μιᾶς στρογγύλης, λιθίνης βάσεως κίονος ἠδύνατό τις ὀψοσδήποτε νὰ ὑπθέσῃ, ὅτι στοὰ διηνοίγετο ἀκόμη πρὸς ταύτην, τὴν διεύθυνσιν καὶ πρέπει νὰ ὁμολογηθῇ, ὅτι τὰ ὄρια τοῦ οἰκοδομήματος δὲν ἐβεβαιώθησαν ἀκόμη ὀριστικῶς. Ὅπισθεν τῆς ὑποτιθεμένης στοᾶς ταύτης δύο ὀγκώδεις τετραγωνικοὶ λίθοι, ἀπέχοντες περὶ τὰ 8 μέτρα, δύναται νὰ εἶναι αἱ βάσεις παραστάδων, αἱ ὁποῖαι ἀπέκλειον ἐκατέρωθεν τὴν εἴσοδον μεγαροειδοῦς χώρου.

Τὸ μεγαλότερον μέρος τοῦ ἀνακτόρου ἔχει ταφῆ εἰς βάθος 1 μ. περίπου, καὶ ἡ καλύπτουσα αὐτὸ ἐπίχωσις δὲν ἐσηματίσθη μικρὸν κατὰ μικρόν, ἀλλ' ἐσωρεύθη διὰ μιᾶς, πιθανῶς,

ὄτε τὸ ἀνάκτορον κατεστράφη συνεπεία τῆς πυρκαϊᾶς. Ἡ πυρκαϊὰ πρέπει νὰ ἦτο μεγάλης ἐντάσεως, διότι οἱ ἐσωτερικοὶ τοῖχοι συνεχωνεύθησαν εἰς τινα σημεῖα εἰς ἀμόρφους μάζας λίθων συμπήκτων μετὰ πηλοῦ, καὶ ὑπεράνω τῶν ἀπηνθρακωμένων τμημάτων τῶν τοίχων καὶ τῆς τέφρας τὰ ὅποια ἐκάλυψαν τὰ δάπεδα, ἀπλώνεται στρῶμα σκληρᾶς, ἐρυθρᾶς ἐκ τῆς καύσεως γῆς, προφανῶς τὰ διαλυθέντα λείψανα τῶν ὀμῶν πλίνθων, διὰ τῶν ὁποίων ἦσαν ἐκτισμένα τὰ ὑψηλότερα μέρη τῶν τοίχων. Μεγάλαι ξύλιναι δοκοὶ φαίνεται ὅτι ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς ὀροφῆς καὶ τῆς στέγης, πιθανώτατα δὲ καὶ εἰς τὴν οἰκοδομὴν τῶν τοίχων ἐχρησιμοποιήθησαν ξύλινοι δεσμοὶ κατὰ τὸν γνωστὸν Μυκηναϊκὸν τρόπον. Μεθ' ὅλην τὴν μεγάλην βλάβην, τὴν ὁποίαν ἐπροξένησεν εἰς τὸ ἀνάκτορον ἡ πυρκαϊά, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ ἐσωτερικὴ διαρρύθμισις τούτου θὰ καταστῆ δυνατὸν νὰ καθορισθῇ μετὰ ἀξιολόγους λεπτομερείας, ὅταν συμπληρωθῇ ἡ ἀνασκαφή του, διότι καὶ οἱ σοβαρώτερον βλαβέντες τοῖχοι σημειοῦνται καὶ δύνανται νὰ σχεδιασθοῦν μετὰ τὴν βοήθειαν τῶν γραμμῶν τοῦ ἐπιχρίσματος, τὸ ὁποῖον ὑπάρχει ἀκόμη εἰς τὰς θέσεις των καὶ ἡ παχεῖα κεκκαυμένη ἐπίχωσις θὰ διειρήσεν ὅτι ὑπῆρχε κάτωθεν αὐτῆς. Ἡ τύχη μᾶς ἠνύνησεν ἀπὸ μιᾶς ἀπόψεως τοῦλάχιστον, ὅτι μετὰ τὸν ἐμπρησμὸν τοῦ ἀνακτόρου δὲν ἐκτίσθη πλέον ἐπὶ τῆς θέσεώς του ἄλλη οἰκοδομὴ καὶ δι' αὐτὸ ἐπροφυλάχθησαν ἀπὸ περαιτέρω βλάβας τὰ εἱρήπια.

Εἶναι πολὺ πιθανόν, ὅτι κατὰ τὴν καταστροφὴν οἱ κάτοχοι τοῦ ἀνακτόρου ἐγκατέλειψαν τοῦτο ἐν συγχύσει καὶ μετὰ πολλὴν σπουδὴν εἰμποροῦμεν δὲ νὰ ἐλπίζωμεν, ὅτι ἐγκατέλειψαν ἐνδιαφέροντα καὶ πολύτιμα πράγματα, τὰ ὅποια θὰ εὑρεθοῦν, ὅταν θὰ ἀποκαλυφθοῦν τὰ δάπεδα. Εἰς ἐν δωμάτιον τοῦ βορειοδυτικοῦ τμήματος, τοῦ ὁποίου μόνον ἡ μία γωνία ἀνεσκάφη, εὑρέθησαν σεσωρευμένα πολλὰ πῆλινα ἀγγεῖα. Ἦσαν κατὰ τὸ πλεῖστον τριποδικαὶ χύτραι χωρὶς διακόσμησιν· ὀλίγαι ἐκ τούτων ἐξήχθησαν ἄρτια ἐκ τοῦ ἐδάφους. Παρόμοιον εὑρημα ἀγγείων ἔγινε καὶ εἰς τὸ νότιον τμήμα τοῦ οἰκοδομήματος καὶ ἀπετελεῖτο κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ κύλικας μετὰ ὑψηλὸν πόδα.

Ἀκριβῶς ἐκτὸς τοῦ τοίχου, ὁ ὁποῖος πιστεύομεν ὅτι εἶναι ὁ βορειοδυτικὸς ἐξωτερικὸς τοῖχος τοῦ

ἀνακτόρου, ἡ ἀνασκαφή μας ἀπεκάλυψε παραλλήλως πρὸς τοῦτον τὰ θεμέλια οἰκοδομήματος στοοειδοῦς ἰδρυμένου κατὰ μῆκος τοῦ ἄκρου τοῦ λόφου. Φαίνεται ὅτι εἶχε κατὰ μῆκος ἐσωτερικὴν σειρὰν κίωνων μετὰ ὀρθογωνικὰς βάσεις ἐκ πορφυροῦ λίθου. Δύο τοιαῦται βάσεις εὑρέθησαν εἰς τὴν τάφρον μας.

Παρὰ τὸ νοτιανατολικὸν ὄριον τῆς περιοχῆς τοῦ ἀνακτόρου, ὅπου εἶχε σκαφῆ πρὸ ἐτῶν μικρὸν φρέαρ, πιθανὸν κατὰ τὴν ἀναζητήσιν ἀρχαίου τάφου, περαιτέρω ἀνασκαφὴ ἔφερεν εἰς φῶς μέρος καλυπτομένου ὑπογείου ὄχου, ὅστις διερχόμενος κάτωθεν τῶν δαπέδων καὶ τῶν τοίχων ἐχρησίμευε προφανῶς νὰ διοχετεύη τὰ ὕδατα ἐκ τῶν διαφόρων διαμερισμάτων ἐκτὸς τούτου πρὸς τὴν ἀνατολικὴν κατωφέρειαν. Ὁ ὄχος εἶναι ἐκτισμένος μετὰ ἐπιμελῶς ὀρθογωνισμένους παρολίθους καὶ καλύπτεται μετὰ λιθινὰς πλάκας. Ἐντὸς καὶ ὑπεράνω τοῦ ὄχου εὑρομεν πολλὰ τεμάχια ἀγγείων, μερικὰ ἐκ τῶν ὁποίων εἶχον διακόσμησιν, τῆς ὁποίας ἡ τεχνοτροπία δεικνύει, ὅτι ταῦτα εἶναι ἱκανῶς ἀρχαιότερα τῶν ἀγγείων, τὰ ὅποια εὑρίσκονται ἐπὶ τῶν δαπέδων τοῦ ἀνακτόρου.

Τὰ εἱρήματα ἐπὶ τῶν δαπέδων τῶν δωμάτων ἀνήκουν εἰς τοὺς τελευταίους κατόχους τοῦ ἀνακτόρου, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐγκατελείφθη τοῦτο, διότι δὲν θὰ ἦτο ὀρθὸν νὰ πιστεῦσωμεν ὅτι εἰς ἐν τόσον ἀρχοντικὸν οἰκοδόμημα μετὰ ἐπιμελεημένα ὄρατα δάπεδα θὰ ἄφιναν νὰ σχηματισθῇ ἐπὶ τούτων ἀπόθεμα ἐκ παλαιότερων ἀπορριμμάτων ἐν ὄσφ κατὰ τὸ ἀνάκτορον. Εἶνε δὲ τὰ ἀγγεῖα, τὰ ὅποια εὑρέθησαν ἐκεῖ, ἐφ' ὅσον ταῦτα ἔχουν ἤδη καθαρισθῆ καὶ ἐξετασθῆ, προϊόντα μιᾶς ἀπὸ τὰς τελευταίας φάσεις τῆς Μυκηναϊκῆς περιόδου (τέλος ὑστεροελλαδικῆς III), καὶ γίνεται ἐκ τούτου φανερόν, ὅτι ἡ καταστρεπτικὴ πυρκαϊὰ δὲν ἠρείπωσε τὸ ἀνάκτορον πρὸ τοῦ τέλους τῆς δεκάτης τρίτης ἑκατονταετηρίδος, ἴσως δὲ ἔγινε τοῦτο καὶ ἀκόμη βραδύτερον. Δὲν εἶναι ἀδύνατον νὰ ἔχωμεν καὶ ἐδῶ ἐν ἀκόμῃ σημεῖον τῶν καταστροφῶν, τὰς ὁποίας ἐπροξένησεν ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Δωριέων, ἀλλὰ θὰ χρειασθῇ νὰ προχωρήσῃ ἡ ἀνασκαφή, πρὶν δυνηθῶμεν νὰ ἐκφέρωμεν ὀριστικὴν γνώμην περὶ τοῦ θέματος τούτου.

Εἰς τὸ νοτιανατολικὸν τμήμα πλησίον τοῦ ἐξωτερικοῦ ἄκρου τοῦ ἀνακτόρου ἀπεκαλύφθη μικρὸς χῶρος ὅλως ἐξαιρετικοῦ ἐνδιαφέροντος.

Είναι μικρόν δωμάτιον πλάτους 3 μ. και πιθανώς διπλάσιου μήκους, ἀλλὰ ἡ βορειανατολική πλευρά του δὲν ἀνεσκάφη ἀκόμη. Μία θύρα, τῆς ὁποίας σφίζεται εἰς τὴν ἀρχικὴν θέσιν μέρος τοῦ λιθίνου κατωφλίου, εὐρίσκεται πιθανῶς εἰς τὸ μέσον τῆς νοτιανατολικῆς μακρᾶς πλευρᾶς. Μακρόν θρανίον διὰ πηλοῦ κατεσκευασμένον, πλάτ. 0,60 καὶ ὕψους 0,40 ὑπεράνω τοῦ δαπέδου (*εἰκ. 1*), ὑπάρχει κατὰ μῆκος τῶν τριῶν πλευρῶν τοῦ βορειοδυτικῆς τμήματος τοῦ δωματίου, ἀριστερὰ τοῦ εἰσερχομένου διὰ τῆς θύρας. Ἐπὶ τοῦ θρανίου τούτου εὐρέθησαν διεσπαρμέναι εἰς ἀκανονίστους ομάδας περὶ τὰς 200 πῆλιναι ἐπιγεγραμμέναι πινακίδες, ἀλλαι δὲ 400 εὐρέθησαν ἐπ' αὐτοῦ τοῦ δαπέδου (*εἰκ. 2*) μεταξὺ τῶν θρανίων, ἐπὶ τοῦ χώρου βορειανατολικῶς καὶ παρὰ τὴν θύραν· τοῦλάχιστον 20 ἐκ τούτων εἶναι ἄρτια, πολλαὶ ἄλλαι εἶναι πλήρεις ἀλλὰ τεθραυσμέναι καὶ ἄλλων σφίζονται ὀλίγα ἢ πολλὰ τεμάχια. Τὴν ὥραν τῆς εὐρέσεως αἱ πινακίδες ἦσαν διαπεποτισμέναι ὑπὸ τῆς ὑγρασίας τοῦ ἐδάφους καὶ μὲ ἀπρόσεκτον ἐπαφὴν θὰ διελύοντο, διὰ τοῦτο δὲ ἐνομίσσαμεν ὅτι ἀσφαλῶς δὲν ὠπτήθησαν τελείως εἰς τὸ πῦρ. Ἡ μετακίνησις καὶ συντήρησις των ἦτο ἀνάγκη νὰ γίνῃ μὲ πολλὴν προσοχὴν καὶ μεγάλην ὑπομονήν. Οἱ κύριοι Μ^c Donald καὶ Blegen ἀνέλαβον οἱ ἴδιοι τὴν κοπιαστικὴν ἐργασίαν καὶ νομιζομεν, ὅτι δικαιούμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐργασίας των ἦτο πολὺ ἱκανοποιητικὸν καὶ ὅτι ἴσως τίποτε σχεδὸν δὲν ἐχάθη, τὸ ὅποιον θὰ ἦτο κατ' ἄλλον τρόπον δυνατὸν νὰ σωθῆ. Εἰς τὸν Μ^c Donald ὀφείλεται ἔξαιρετικὴ εὐγνωμοσύνη, διότι ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας κατεγίνετο ὑπομονητικώτατα, γονατιστὸς εἰς πολὺ δυσκόλους στάσεις νὰ ἐκθάπτῃ μὲ τὰς χεῖρας καὶ περισυλλέγῃ τὰς πινακίδας.

Αἱ πινακίδες ἔκειντο ἀκανονίστως, ἀλλαι κατὰ μόνας, ἀλλαι εἰς ομάδας καὶ εἰς σωρούς, ἐπίσης ἀλλαι εἶχον τὴν ἐπιφάνειαν μὲ τὴν γραφὴν πρὸς τὰ κάτω, ἀλλαι πρὸς τὰ ἄνω καὶ ἀλλαι ἔκειντο ἐπὶ τῆς πλαγίας πλευρᾶς των. Ὄταν ἀπεκαλύφθη βαθμηδὸν ὁ χώρος κατὰ μικρὰ διαστήματα, τὸ ἐν κατόπιν τοῦ ἄλλου ἕκαστον τμήμα ἐκαθαρίζετο καὶ ἐφωτογραφεῖτο, αἱ πινακίδες ἠριθμήθησαν καὶ ἡ θέσις των ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἐσημειώθη πρὶν ἐξαχθοῦν. Κατόπιν πάλιν ἠριθμημένοι αἱ πινακίδες περιετυλίχθησαν εἰς πορώδη χάρτην καὶ κατὰ μικρὰ δέματα μετεφέρθησαν

εἰς τὴν κατοικίαν μας εἰς Πύλον, ὅπου πολλὰ ἐκ τῶν δεμάτων ἠνοίχθησαν καὶ τὸ περιεχόμενον των ἐτοποθετήθη πρὸς ἀποξήρανσιν εἰς εἰδικῶς παρεσκευασμένας θήκας, τῶν ὁποίων τὸ σύστημα ἐφευρεθὲν παρὰ τοῦ κυρίου Χίλλ ἦτο τοιοῦτον, ὥστε νὰ ἀερίζωνται αἱ πινακίδες ἐκ τῶν ἄνω καὶ ἐκ τῶν κάτω. Ἀφοῦ ἔμειναν οὕτω ἐπὶ τινὰς ἑβδομάδας παρετηρήσαμεν πρὸς μεγάλην μας ἱκανοποίησιν, ὅτι καὶ αἱ μαλακώτεραι πινακίδες ἢ τεμάχια τοιούτων ἐξηράνθησαν καὶ ἔγιναν ἀρκετὰ σκληρὰ, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ μετακινῶνται χωρὶς φόβον καταστροφῆς. Λεπτομερεστέρᾳ ἐξέτασις, ἡ ὁποία ἦτο πλέον τώρα δυνατή, μᾶς ἔπεισεν, ὅτι εἶχον ὀπωσδήποτε ὀπτηθῆ ἀρχικῶς αἱ πινακίδες, ἴσως μερικαὶ ἐξ αὐτῶν ὄχι ἀρκετὰ, ἀλλαι πάλιν φαίνεται, ὅτι ὠπτήθησαν καὶ ἐκ δευτέρου κατὰ τὴν μεγάλην πυρκαϊάν. Εἰς τὴν δευτέραν ταύτην πυρκαϊῶσιν φαίνεται ὅτι ὀφείλεται ὁ σκοτεινὸς κυανομέλας χρωματισμὸς πολλῶν πινακίδων. Αἱ καλλίτερον διατηρημένοι ἔχουν τώρα τὴν ἰδίαν σκληρότητα μὲ τὰ συνήθη ὠπτημένα ἀγγεῖα. Αἱ πινακίδες εἶναι ὅλαι κατεσκευασμέναι ἐκ λεπτοῦ ἐπιμελῶς καθαρισθέντος πηλοῦ καὶ δύνανται συμφώνως πρὸς τὸ σχῆμά των νὰ καταταχθοῦν εἰς δύο εἶδη, τὰς **πλατειάς καὶ κοντάς** καὶ τὰς **στενάς καὶ μακράς**. Τὸ εἶδος τῶν **πλατειῶν καὶ κοντῶν** περιλαμβάνει πλάκας σχήματος ἐπιμήκους ὀρθογωνίου (*εἰκ. 3*), διαστάσεων μεταξὺ 7 ἐπὶ 12 ἢ 13 καὶ 15 ἐπὶ 24· τὸ πάχος των κυμαίνεται μεταξὺ 1 πρὸς 2-5 ἢ 3 ἑκατοστὰ. Ἡ πρόσοψις των ἔχει μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν λειανθῆ καὶ ἡ ὀπισθία ὄψις συνήθως μόνον ἐπιπολαίως στρογγυλωθῆ, ἐνῶ αἱ γωνίαι δὲν τετραγωνίζονται μὲ ἀκρίβειαν. Ἐπὶ τῆς ὄψεως διὰ νὰ καθοδηγῆται ἡ γραφὴ ἐπ' αὐτῆς ἐχαράχθησαν, ὀπωσδήποτε βαθέως, λεπταὶ γραμμαὶ, συνήθως κατὰ πλάτος (*εἰκ. 5*) ἀλλ' ἐνίοτε καὶ κατὰ μῆκος (*εἰκ. 6*). Τὰ προσωρισμένα νὰ δεχθοῦν τὰς γραφὰς διαστήματα μεταξὺ τῶν γραμμῶν εἶναι ἀπὸ 6 ἕως 7 μέγχι 20 ἀναλόγως τοῦ μεγέθους των ἢ τοῦ μεγέθους τῶν πινακίδων καὶ εἰς μίαν ἔξαιρετικὴν περιπτώσιν φθάνουν μέγχι τῶν 31.

Αἱ πινακίδες τοῦ δευτέρου εἴδους (*εἰκ. 4*) ἀποτελοῦσαι ἴσως τὰ δύο τρίτα τοῦ συνόλου, ποικίλλουν κατὰ τὸ πλάτος μεταξὺ ὀλίγον περισσότερον τοῦ 1 ἐκ. μέγχι 3.5 ἐκ. καὶ ἀπὸ 8 ἢ 9 μέγχι 25 ἐκ. κατὰ μῆκος. Ἡ πρόσοψις των ἔχει

Εἰκ. 1. Δωμάτιον εὐρέσεως ἐνεπιγράφων πινακίδων, τὸ ἀρχεῖον τοῦ ἀνακτόρου.

Εἰκ. 2. Πήλινοι ἐνεπίγραφοι πινακίδες ὡς εὐρέθησαν ἐπὶ τοῦ δωπέδου τοῦ ἀρχείου.

ἐπιμελῶς λειανθῆ, ἀλλ' ἡ ὀπισθία ὄψις εἶναι γενικῶς παρημελημένη καὶ ἀνώμαλος. Ἡ γραφή

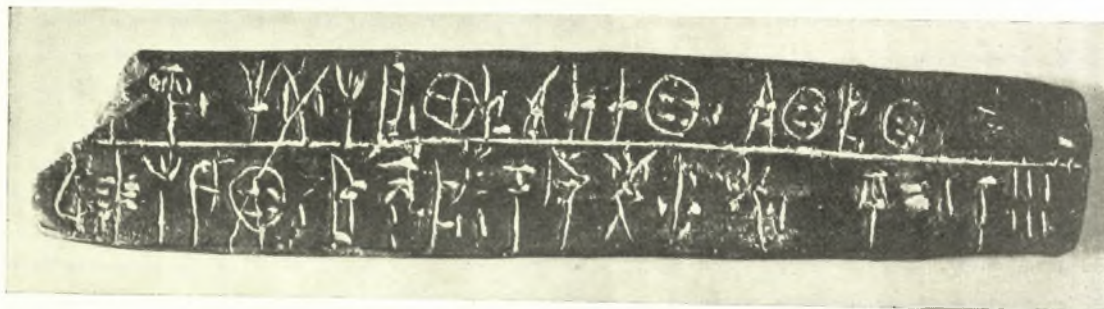
διὰ τῶν ὁποίων σχηματίζονται δύο ἢ τρία διαστήματα πρὸς γραφήν. Ὑπάρχουν ἐν τούτοις

Εἰκ. 3. Πηλίνη πινακίς ἀριθ. 131.

Εἰκ. 5. Πηλίνη πινακίς ἀριθ. 20.

Εἰκ. 4. Πηλίνη πινακίς ἀριθ. 317.

φέρεται ἐπὶ τούτων συνήθως κατὰ μῆκος, εἶναι δὲ ἐπ' αὐτῶν κεχαραγμένοι μία ἢ δύο γραμμαί,

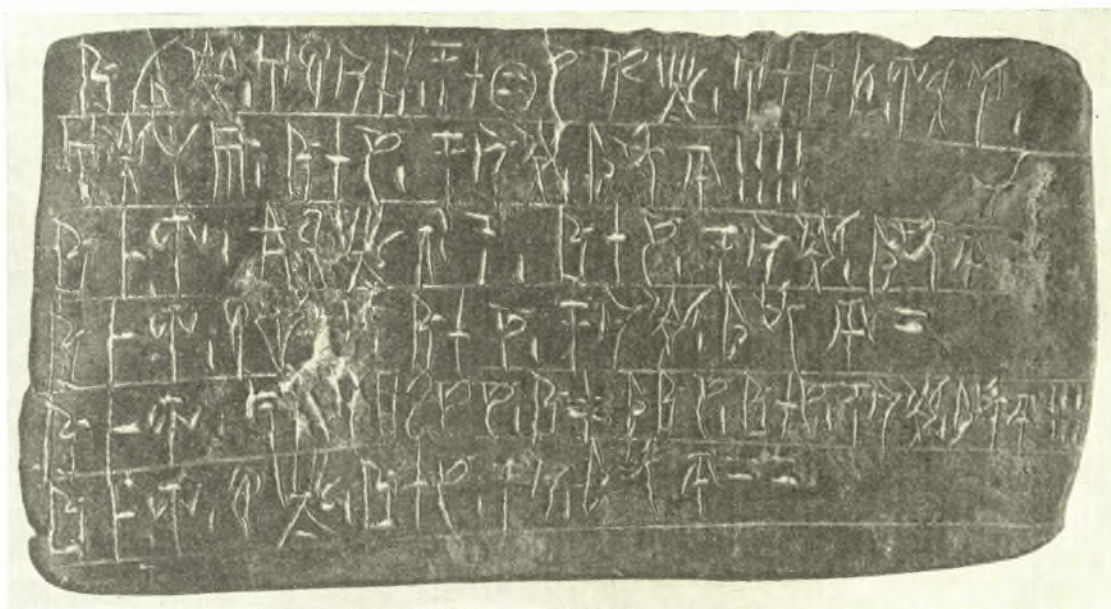
ἀρκεταὶ πινακίδες μὲ μίαν σειρὰν γραφῆς χωρὶς τὴν χαρακτηριστικὴν καθοδηγητικὴν γραμμὴν. Ὀλίγαι

πινακίδες καὶ τῶν δύο εἰδῶν εἶναι ὀπισθόγραφοι, φέρουν δηλαδὴ γραφὰς καὶ ἐπὶ τῶν δύο ὄψεων, ἀλλὰ, ὡς φαίνεται, αἱ γραφαὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως εἶναι συμπληρωματικαὶ ἢ ἐπικουρικαὶ τῶν γραφῶν τῆς προσθίας ὄψεως. Εἰς μερικὰς ἐξ αὐτῶν παρατηροῦνται εἰς τὰ ἄκρα σημεῖα, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευον ἴσως διὰ νὰ εὐκολύνουν τὴν ταύτισιν τῶν πινακίδων, αἱ ὁποῖαι ἔπρεπε νὰ τεθοῦν ὁμοῦ ἢ μία πλησίον τῆς ἄλλης ἢ ἡ μία ἐπὶ τῆς ἄλλης.

Ὅλαι αἱ πινακίδες κατὰ τὴν εὕρεσίν των ἐκαλύπτοντο ὑπὸ σκληροῦ πολὺ στερεῶς προσκεκολλημένου πηλώδους φλοιοῦ, ὃ ὁποῖος εἰς πολλὰς

τὰς ὁποίας ἐκαθάρισεν, δύνανται πλέον νὰ ἀντιγραφοῦν καὶ νὰ φωτογραφηθοῦν.

Ἐπειδὴ μέγα μέρος τοῦ ὕλικου, τοῦ εὐρισκομένου εἰς τὴν διάθεσίν μας, χρειάζεται ἀκόμη νὰ τύχη ἐπεξεργασίας καὶ δὲν εἶναι μέχρι τῆς στιγμῆς ἕτοιμον πρὸς μελέτην δὲν εἰμποροῦμεν ἀκόμη νὰ δώσωμεν ἐμπεριστατωμένην ἀνάλυσιν καὶ νὰ συζητήσωμεν περὶ τῆς γραφῆς. Ἄλλ' εἶναι ἐν τούτοις ἀπὸ τώρα δυνατόν νὰ πιστοποιηθῇ ὅτι τὸ εἶδος τῆς γραφῆς τῶν πινακίδων μας εἶναι ἡ χαρακτηρισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἔβανς ὡς Linear B. Μινωικὴ γραφή. Πλεῖστα σημεῖα ἐκ τῆς γραφῆς

Εἰκ. 6. Πηλίνη πινακίς ἀριθ. 213.

περιπτώσεις μόνον ὀλίγα ἔχνη τῆς γραφῆς ἐπέτρεπε νὰ φαίνωνται, ἢ καὶ ἀπέκρυπτε ταύτην τελείως. Πρὸς ἀποφυγὴν πάσης βλάβης τῆς γραφῆς ἀπεφύγομεν νὰ χρησιμοποιήσωμεν ὀξύ τι ἢ ἐν γένει μετάλλινον ἐργαλεῖον πρὸς ἀπομάκρυνσιν τοῦ φλοιοῦ τούτου, ἔγινε δὲ ὁ καθαρισμὸς βραδέως μὲ πολλὴν προσοχὴν διὰ τῶν χειρῶν μὲ τὴν βοήθειαν μόνον πολὺ λεπτῶν ψηκτρῶν καὶ ξυλίνων ὀδοντογλυφίδων. Τὸ δύσκολον τοῦτο καὶ κοπιαστικὸν ἔργον, ἔγινε μὲ μεγάλην δεξιότητα καὶ ὑπομονὴν ὑπὸ τοῦ Ἄνδρ. Μαυραγάνη ἐκ Παλαιᾶς Κορίνθου, τὸν ὁποῖον μᾶς παρεχώρησε προσωρινῶς πολὺ φιλοφρόνως ὁ κύριος Broneer. Ἡ μέθοδος τῆς ἐργασίας του ἦτο πολὺ ἀποτελεσματικὴ καὶ αἱ πινακίδες,

τῶν πινακίδων μας εὐρίσκονται καὶ εἰς τὰς πινακίδας τῆς Κνωσοῦ, αἱ ὁποῖαι ἔχουν τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς γραφῆς, ἐνῶ συγχρόνως καὶ ἡ μορφή καὶ ὁ χαρακτήρ τῶν πινακίδων μας, ὡς καὶ ἡ σύνθεσις τῆς γραφῆς εἶναι ἀπολύτως ὅμοια πρὸς τὰ ἀντίστοιχα τῆς Κνωσοῦ. Ὅλαι φέρουν ἀναγραφὰς καταλόγων ἢ εὐρετηρίων, ἐπὶ τῶν ὁποίων αἱ διάφοροι κατηγορίαι ἀναφερόμεναι συνήθως εἰς πρόσωπα, οἰκιακὰ ζῶα, δημητριακὰ, ἢ ἄλλα πράγματα σημειοῦνται ἐπιμελῶς κατ' ἀριθμὸν ἢ ποσότητα. Ἡ ἐρμηνεία αὕτη, περιττὸν νὰ σημειωθῇ, εἶναι ἡ δοθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀρθούρου Ἔβανς περὶ τῶν πινακίδων τῆς Κνωσοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν τόσον λαμπρῶς κατέληξεν ἐκ τῆς μελέτης τοῦ Κρητικοῦ ὕλικου, καὶ τὸ ἀριθμητικὸν

σύστημα είναι τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ Μινωϊκὸν δεκαδικὸν σύστημα, τὸ ὁποῖον μετὰ μακρὰν καὶ δευδερκὴ μελέτην ἀνεγνώρισεν ὁ Ἔβανς.

Καὶ ἄλλας ἀξιοσημειώτους ὁμοιότητας παρατηροῦμεν μεταξὺ τοῦ εὐρήματος τῶν πινακίδων μας πρὸς ὅμοιον εὔρημα τῆς Κνωσοῦ. Εἰς τὴν νοτίαν γωνίαν τοῦ δωματίου μετὰ τῶν πινακίδων εὐρέθησαν ἐπὶ τοῦ δαπέδου πολλὰ πολὺ κατιωμένα στενὰ χαλκᾶ ἑλάσματα προερχόμενα πιθανῶς ἐκ τῆς ἐπενδύσεως ξυλίνης πυξίδος ἢ κιβωτίου ἐντὸς τοῦ ὁποῖου ἐφυλάσσοντο αἱ πινακίδες. Ὑπῆρχον ἐπίσης μετὰ τῶν πινακίδων καὶ πῆλινα σφραγίσματα ὅμοια πρὸς εὐρεθέντα εἰς τὴν Κνωσόν. Πολλὰ εἶναι πολὺ ἐφθαρμένα, ἀλλὰ εἰς πολλὰς περιπτώσεις ὁ τύπος διακρίνεται καλῶς. Ἐπὶ ἑνὸς σφραγίσματος ὑπάρχει ὡς ἔμβλημα παράστασις δύο ἀντωπῶν πτερωτῶν γρυπῶν καὶ ἄνωθεν τούτων ἄλλη μικροτέρα γρυπός.

Δύο ἔχουν παράστασις ἀνδρὸς μὲ ὑψωμένους βραχίονας ἰσταμένου ἐμπρὸς τρέχοντος ἵππου (ἢ ταύρου;), ληφθεῖσαν προφανῶς ἐξ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ σφραγιδολίθου. Ἄλλο σφράγισμα ἔχει εἰκόνα λέοντος καὶ ἐπὶ ἄλλου τοῦ σπουδαιότερου ὄλων, τὸ ὁποῖον εἶναι διάτρητον κατὰ μῆκος διὰ νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ προσαρτᾶται, εἰκονίζεται κύων τρέχων παραπλεύρως καλπάζοντος ἵππου. Ἐν μέγα σημεῖον γραφῆς εἶναι κεχαραγμένον κατὰ μῆκος τῆς παραστάσεως καὶ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὀπωσθήποτε ἀνωμάλου πλευρᾶς τοῦ σφραγίσματος, λέξις ἀποτελουμένη ἐκ τεσσάρων σημείων. Ἄξια σημειώσεως εἶναι ἡ ἐνδιαφέρουσα παρατήρησις, ὅτι τὸ μεμονωμένον σημεῖον καὶ ἡ ἀποτελοῦσα μίαν λέξιν ὁμάς ἐκ τούτων ἐπανευρίσκονται ὁμοίως καὶ ἐπὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 222 πινακίδος μας.

Ἐξετάζοντες τὸ περιεχόμενον τῶν καθαρισθεισῶν μέχρι τοῦδε πινακίδων παρατηρήσαμεν ὠρισμένα σημεῖα καὶ ὁμάδας σημείων, τὰ ὁποῖα πιστεύεται ὅτι ἀποτελοῦν λέξεις, τὰ ὁποῖα ὅμως φαίνεται ὅτι δὲν εὐρίσκονται εἰς τὰς δημοσιευθείσας μέχρι τοῦδε Κρητικὰς ἐπιγραφὰς γεγραμμένας εἰς Linear B. Πρὸς τούτοις παρατηρήσαμεν πολὺ ὀλίγας ὁμάδας σημείων ἢ ὁμάδας λέξεων, αἱ ὁποῖαι φαίνονται νὰ ταυτίζονται πρὸς σημεῖα εὐρισκόμενα εἰς ἀντιστοιχοῦς πινακίδας τῆς Κνωσοῦ, ὅσαι ἐδημοσιεύθησαν μέχρι τοῦδε. Ἀλλὰ τὸ αὐτὸ ἀπολύτως σύστημα σημείων παρατηρήσαμεν εἰς τὰς

πινακίδας μας καὶ εἰς τὰς Κρητικὰς εἰς δύο λέξεις ἀποτελουμένας ἐκ δύο σημείων ἐκάστην καὶ χρησιμοποιουμένας εἰς τὰς ἀθροίσεις πιθανώτατα ἀνθρώπων καὶ δηλοῦν, κατὰ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ Evans, παιδία καὶ τῶν δύο φύλων (Palace of Minos IV, 708). Δύο ἢ τρία συστήματα λέξεων εἶναι ἐν μέρει ὅμοια πρὸς ἀντίστοιχα Μινωϊκὰ, ἄλλα διαφέρουν κατὰ ἓνα ἢ περισσοτέρους τῶν τελικῶν χαρακτήρων. Χωρὶς ὅμως περισσοτέραν μελέτην καὶ παραβολὴν τῶν κειμένων δὲν θὰ ἦτο ἀσφαλῶς πολὺ φρόνιμον νὰ ἐκφέρωμεν κατηγορηματικὰ συμπεράσματα. Ἀλλὰ εἰμποροῦμεν ἀπὸ τοῦδε, μὲ κάποια ἐπιφύλαξιν πάντοτε, νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι ἡ χρησιμοποιηθεῖσα εἰς τὸ ἀνάκτορόν μας γραφὴ εἶναι ἡ Κνωσικὴ γραφὴ Linear B, κάπως τροποποιημένη ἢ προσηρμοσμένη εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν κατοίκων τοῦ ἀνακτόρου, ἂν καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ βεβαιώσωμεν ὅτι αἱ πινακίδες μας εἶναι γεγραμμένας εἰς γλῶσσαν διάφορον τὴν Μινωϊκῆς. Ἐν συνεχείᾳ πρὸς τὰς σκέψεις ταύτας δὲν εἶναι ἄνευ ἐνδιαφέροντος καὶ τὸ πρόβλημα τῆς χρονολογίας τοῦ εὐρήματος τοῦ Ἄνω Ἐγκλιανοῦ. Τὸ μικρὸν δωμάτιον, ὅπου εὐρέθησαν αἱ πινακίδες μας, δύναται ἀσφαλῶς νὰ θεωρηθῆ ὡς τὸ ἀρχεῖον τοῦ ἀνακτόρου καὶ εἶναι φανερόν ὅτι ἦσαν ἐκεῖ ἐκτεθειμένοι ἐπὶ τῶν θρανίων, ἢ ἔκειντο ἐπὶ τοῦ δαπέδου ὅτε κατεστράφη διὰ τῆς πυρκαϊᾶς τὸ ἀνάκτορον. Ἐδῶ ἀξίζει πρὸς τούτοις νὰ ἀναφερθῆ, ὅτι δύο πινακίδες εὐρέθησαν ἐπὶ τοῦ δαπέδου εἰς ἄλλα μέρη τοῦ ἀνακτόρου, ἀρκετὰ μακρὰν αὐτοῦ τοῦ δωματίου. Ὡς προκύπτει ἐκ προχείρων παρατηρήσεων ἡ καταστροφὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔγινε πρὸ τοῦ 1200, πιθανῶς δὲ ἡ ἀποτέφρωσις τοῦ ἀνακτόρου ἔγινε πολὺ βραδύτερον. Εἶναι κάπως δύσκολον νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι τόσον πλῆθος εὐθραύστων ὀπωσθήποτε πραγμάτων ἐφυλάχθησαν ἐπὶ πολὺ μακρὸν χρόνον εἰς ἐν χρησιμοποιούμενον δωμάτιον τοῦ οἰκοδομήματος, τὸ ὁποῖον κατεῖχτο πάντοτε ὑπὸ ἐνοίκων. Τὰ ὄστρακα τὰ εὐρεθέντα μαζὶ μὲ τὰς πινακίδας, μερικὰ ἐκ τῶν ὁποίων ἀνήκουν εἰς τὴν Granary Class, οὐδόλως διαφέρουν ὡς πρὸς τὴν τεχνολογίαν ἀπὸ ἀγγεῖα εὐρεθέντα ἐπὶ τοῦ δαπέδου εἰς ἄλλα μέρη τοῦ ἀνακτόρου. Λοιπὸν φερόμεθα ἀναγκαιῶς εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι αἱ πινακίδες πρέπει νὰ χρονολογηθῶν τὸ ἐνωρίτερον εἰς τὸ τέλος

τῆς δεκάτης τρίτης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, δηλαδή εἰς μίαν χρονικὴν περίοδον, κατὰ τὴν ὁποίαν συμφώνως πρὸς ὅσα γενικῶς παραδέχονται οἱ ἀρχαιολόγοι καὶ οἱ ἱστορικοί, μία προγενεστέρως ἐπελθοῦσα Ἑλληνικὴ φυλὴ ἦτο ἤδη ἀπὸ πολλοῦ ἐγκατεστημένη ὡς κυρίαρχος ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς Στερεᾶς.

Κατὰ τὸν κ. Ἐβανς ἡ γραφὴ Linear B ἤκμαζεν εἰς τὴν Κνωσὸν τῆς ὙΜ. περιόδου II, καὶ ἐξηφανίσθη μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ ἀνακτόρου κατὰ τὰς ἀρχὰς περίου τῆς δεκάτης τετάρτης ἑκατονταετηρίδος. Μία μορφή τῆς γραφῆς αὐτῆς διατηρηθεῖσα ἐπὶ τῆς Στερεᾶς καὶ κατόπιν ἐπὶ δύο ἀκόμη ἑκατονταετηρίδας φυσικὸν θὰ ἦτο νὰ παρουσιάσῃ παραλλαγὰς καὶ ποικιλίας καὶ ἂν ἡ γλῶσσα ἦτο ἡ ἴδια, εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως αὐτὴν πρέπει νὰ ἀναμένωμεν ὅτι θὰ ὑπάρχουν ὅμοιαι συνθέσεις λέξεων.

Τὴν ἐπίδρασιν τὴν ὁποίαν θὰ ἔχη τὸ εὕρημά μας εἰς τὴν ἐκτίμησιν τοῦ Μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ, θὰ γνωρίσωμεν τελείως μόνον μετὰ τὴν ἐπισταμένην μελέτην τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ὁπωσδήποτε ἡ ἀνακάλυψις τόσοσιν πλήθους γραπτῶν στοιχείων ἐκ τῶν Μυκηναϊκῶν χρόνων — εἶναι ὁ πρῶτος θησαυρὸς τοιοῦτου εἴδους ὁ ὁποῖος εὐρέθη εἰς τὴν Στερεᾶν Ἑλλάδα — θὰ μᾶς ἀναγκάσῃ νὰ ἀναθεωρήσωμεν τὰς ἐν ἰσχύϊ θεωρίας περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ πολιτισμοῦ κατὰ τὴν ὑστέρην αὐτὴν περίοδον τῆς ἐπικρατήσεως τῶν Μυκηναίων. Οὕτω ἡ παρουσίαις τῶν Ἀχαιῶν ὑπὸ τοῦ Nilsson, ὡς ἀγραμμάτων τυχοδιωκτῶν, οἵτινες ἐπέβαλλον τὴν κυριαρχίαν των με σειρὰν ἀγρίων ἐπιδρομῶν, ἀσφαλῶς μηδενίζεται. Αἱ κανονικαὶ μέθοδοι τῆς λειτουργίας τῆς διοικήσεως, τὰς ὁποίας μᾶς ἀποκαλύπτουν αἱ πινακίδες τοῦ ἀρχείου τοῦ ἀνακτόρου μας, δὲν προσαρμόζονται πρὸς τοιαύτην ἀντίληψιν περὶ τῶν κατόχων του καὶ εἶναι φανερόν, ὅτι ἡ Μινωϊκὴ κληρονομία, ἡ ὁποία ἐπέζη κατὰ τὸ τέλος τῆς δεκάτης τρίτης ἑκατονταετηρίδος ἦτο πολὺ περισσότερον ἰσχυρὰ ἀπὸ ὅσον εἴμεθα μέχρι τοῦδε διατεθειμένοι νὰ παραδεχθῶμεν. Δὲν εἶναι βεβαίως εὐκολον νὰ ἐξηγηθῇ διατὶ δὲν εὐρέθησαν ὅμοια γραπτὰ στοιχεῖα εἰς τὰ μεγάλα κέντρα τοῦ Μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ, εἰς τὰς Μυκήνας π.χ. καὶ τὴν Τίρυνθα, ἀλλ' ὅμως πιστεύομεν, ὅτι τοῦτο ὀφείλεται μᾶλλον εἰς κακὴν τύχην καὶ ὄχι διότι ἠγνοεῖτο ἡ γραφὴ εἰς τὰς χώρας αὐτάς. Τοῦναντίον τὰ ὀλίγα,

δὲν εἶναι ἄλλως τε καὶ τόσοσιν ὀλίγα, γραπτὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἔχομεν, αἱ ἐπιγραφαὶ ἐπὶ ἀγγείων τῆς Τίρυνθος, τῶν Μυκηναίων, τῶν Θηβῶν, τῆς Ἐλευσίνας καὶ ἄλλοθεν, ἀποδεικνύουν, ὅτι ἡ γραφὴ ἦτο γνωστὴ καὶ δυνάμεθα μόνον νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι εἶναι τυχαία σύμπτωσις, ὅτι ἔχουν ἀπολεσθῆ, ἢ δὲν εὐρέθησαν ἀκόμη τὰ σχετικὰ ἀρχεῖα τῶν ἀνακτόρων τῶν πόλεων τούτων.

Διαρκούσης τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ ἀνακτόρου ἐκρίναμεν σκόπιμον νὰ ἀνασκάψωμεν καὶ ἕνα ἐκ τῶν θολωτῶν τάφων, οἱ ὁποῖοι ἔγιναν ἀφορμὴ νὰ ἀναζητήσωμεν τὴν πρωτεύουσαν εἰς αὐτὴν τὴν θέσιν. Δύο θόλοι ἦσαν γνωστοὶ πλησίον τοῦ Ἄνω Ἐγκλιανοῦ, ὁ εἰς πρὸς Βορρὰν ὀλιγότερον τῶν 100 μ. μακρὰν τοῦ ἀνακτόρου καὶ ὁ ἄλλος εἰς τὴν αὐτὴν περίου ἀπόστασιν πρὸς Νότον τούτου. Τρίτος θολωτὸς τάφος διακρίνεται εἰς ἀπόστασιν 1 χιλ. περ. ἀπωτέρω πρὸς Νότον εἰς τὸν Κάτω Ἐγκλιανὸν σαφῶς μαρτυρούμενος διὰ σωζομένου ἀκόμη καὶ φανεροῦ ἀνωφλίου (*εἰκ. 7*). Τὸν τελευταῖον τοῦτον ἀπεφασίσαμεν νὰ ἀνασκάψωμεν. Ἡ κυρία Blegen βοηθουμένη ὑπὸ τῆς κυρίας Χίλλ ἀνέλαβε τὴν ἐπίβλεψιν τῆς ἀνασκαφῆς ἔχουσα εἰς τὴν διάθεσιν τῆς δεκάδα ἐργατῶν.

Ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς θόλου ὑπῆρχε μικρὰ λιθόκτιστος οἰκία, τὴν ὁποίαν ὁ ἰδιοκτήτης τῆς Νικόλαος Γκλιάτος, ἐχρησιμοποιοῖ πρὸς ἀποθήκευσιν τῶν προϊόντων τοῦ παρακειμένου ἀμπελώνος. Πρὶν ἀρχίσωμεν τὴν ἀνασκαφὴν ἤμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ καταρρίψωμεν τὸν οἰκίσκον καὶ νὰ τὸν ἀνοικοδομήσωμεν εἰς ἄλλην θέσιν ἐκτὸς τῶν ὁρίων τοῦ τάφου. Μετὰ ταῦτα ἤρχισαμεν τὴν ἀνασκαφὴν συγχρόνως εἰς τὸν δρόμον καὶ εἰς τὴν θέσιν τῆς βυθισμένης θόλου.

Ὁ δρόμος (*εἰκ. 8*) διευθύνεται σχεδὸν ἀκριβῶς ἐκ νοτιοδυτικῶν πρὸς βορειανατολικά, τὸ μήκος του εἶναι 8.10 μ. καὶ τὸ πλάτος 2.30 εἶναι ἔσκαμμένος εἰς τὸ σκληρὸν πηλῶδες ἔδαφος (*ἀσπροπουλιά*, ὅπως ὀνομάζεται εἰς τὸ μέρος τοῦτο τῆς Μεσσηνίας). Αἱ πλευραὶ του δὲν ἔχουν λιθίνην ἐπέκτασιν πρὸς ὑποστήριξιν των, εἶναι περίου κάθετοι καὶ δὲν φαίνεται ὅτι ἦπυρξε πρόθεσις νὰ σκαφοῦν με κλίσιν πρὸς τὰ ἔσω, ὥστε νὰ εἶναι ἄνω στενώτερος ὁ δρόμος.

Ἐν πρώτοις ἐσκάφη τὸ δεξιὸν ἡμισυ τοῦ δρόμου διὰ νὰ γίνῃ δυνατὸν νὰ ἐξετασθῇ ἡ

Εἰκ. 7. Ἀνώφλιον θολωτοῦ τάφου πρὸ τῆς ἀνασκαφῆς.

Εἰκ. 8. Δρόμος θολωτοῦ τάφου.

πληροῦσα αὐτὸν ἐπίχωσις ἐν τομῇ, καὶ οὕτω κατωρθώθη εὐκολώτερον νὰ διαπιστωθῇ, ὅτι ἀπετελεῖτο αὕτη ἐκ τεσσάρων διαδοχικῶν δαπέδων σημειουμένων διὰ λεπτοῦ στρώματος ἀνθρακιᾶς, ἀποδεικνυομένου διὰ τούτου, ὅτι μετὰ τὴν πρώτην ταφὴν καὶ ἐπίχωσιν τοῦ δρόμου, ἠνοίχθη καὶ ἐπανεπληρώθη ὁ δρόμος ἐκ νέου τρεῖς φορὰς, πιθανῶς κατὰ τὸν χρόνον νέων ταφῶν. Ἄξιοσημείωτον εἶναι, ὅτι εἰς ἑκάστην νέαν σκαφὴν τοῦ δρόμου μετεκινεῖτο ἡ ἐπίχωσις εἰς ὀλιγώτερον ἑκάστοτε διάστημα ἔμπρὸς εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἄκρον τοῦ δρόμου, τόσον μόνον ὅσον ἦτο ἀρκετὸν νὰ σχηματισθῇ μία κλιμακωτὴ κατὰβασις φέρουσα ἀμέσως εἰς τὸν χώρον τοῦ στομίου τῆς θόλου. Ἡ πιστοποίησις τῶν ἐπανειλημμένων ἀνοιγμάτων τοῦ τάφου ἐθεωρήθη παρ' ἡμῶν (ὀρθῶς, ὡς ἀπεδείχθη) κακὸν σημεῖον ὡς πρὸς τὴν εὐρεσιν ἐντὸς τοῦ θαλάμου τοῦ τάφου ἀδιαταράκτου βασιλικῆς ταφῆς. Δὲν παρατηρήσαμεν κτιστὸν φράγμα εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ δρόμου, ἀλλὰ μόνον εἰς τὸ τέρμα αὐτοῦ, ἢ μᾶλλον ἐντὸς τοῦ στομίου, ὅπου εὐρέθησαν λείψανα δύο διαδοχικῶν τοίχων, οἱ ὁποῖοι ἀπέκλειον τὴν πρόσοδον.

Τὸ στόμιον (εἰκ. 9) κατεσκευασμένον εἰς ὄλον τὸ πᾶχος τῆς οἰκοδομῆς τοῦ τάφου ἔχει πλάτος 1.65 καὶ βάθος 3 μ. περίπου μεταξὺ τοῦ προσθίου καὶ τοῦ ὀπισθίου τοῦ ἄκρου· εἶναι κατεσκευασμένον μὲ ἐπιμέλειαν διὰ μεγάλων καὶ μικρῶν ἀκανονίστων πλακωδῶν λίθων, ἀλλὰ σπουδαῖα τμήματα τῶν ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν γωνιῶν ἔχουν ἐξογκωθῆ καὶ ἐξολισθήσει. Ἀρχικῶς ἡ ὀροφή τοῦ στομίου ἀπετελεῖτο ἐκ τριῶν μεγάλων ἀνωφλίων, ἀλλὰ σήμερον μόνον τὸ μεσαῖον ἐκ τούτων ὑπάρχει εἰς τὴν θέσιν του εἰς ὕψος 3.10 ἀπὸ τοῦ δαπέδου. Τὸ ἐξωτερικὸν ἀνώφλιον ἐξηφανίσθη, τοῦ δὲ ἐσωτερικοῦ εὐρίσκονται τεμάχια εἰς τὸ μέρος ὅπου κατέπεσεν ἐκ τῆς θέσεώς του καὶ παρέσυρε τὸ ἐσωτερικὸν τμήμα τῆς εἰσόδου. Αἱ πλευραὶ τοῦ στομίου ἔχουν κλίσιν πρὸς τὰ ἔσω, ἀλλὰ οἱ τοῖχοι των ἐξέφυγον πολὺ ἐκ τῆς ἀρχικῆς των τοποθετήσεως καὶ εἶναι τώρα πλέον ἀδύνατον νὰ μετρηθῇ μὲ βεβαιότητα τὸ πλάτος τούτου κατὰ τὴν κορυφὴν.

Ἡ θόλος διαμ. 7.66 κατὰ τὴν βάσιν ἐκτίσθη μὲ πλατεῖς, σκληροὺς ἀκατεργάστους λίθους, οἱ ὁποῖοι δὲν προέρχονται ἐκ λατομείου, ἀλλ' ἐκομίσθησαν ἐκ τῆς κοίτης γειτονικοῦ χειμάρρου. Αἱ

δριζόντιοι σειραὶ τῶν λίθων δὲν εἶναι πολὺ κανονικαὶ ἐλήφθη δὲ μόνον φροντὶς τὰ ἄκρα πρὸς τὴν εἴσοδον νὰ σχηματίζονται κανονικῶς. Ἐφ' ὅσον ἦτο δυνατόν νὰ ἐξακριβωθῆ, ὁ τοῖχος φαίνεται ὅτι εἶχε παρὰ τὴν κορυφὴν πάχος 1 μ., εἶναι ἐκτισμένος κυκλικῶς ἐπὶ τοῦ ἀνοίγματος, τὸ ὁποῖον ἐτμήθη εἰς τὸν στερεὸν ὄγκον τοῦ λόφου καὶ φέρεται καθέτως ἀπὸ τοῦ ἐδάφους περίπου μέχρις ὕψους 1 μ. μεθ' ὃ ἀρχίζει ἢ κάμψις πρὸς τὰ ἔσω διὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς θόλου. Τὸ κεντρικὸν τμήμα τῆς θόλου κατέπεσε καὶ ὁ τοῖχος σφάζεται σήμερον εἰς ὕψος 3. 25, ἐπειδὴ δὲ τὸ ὑψηλότερον μέρος τοῦ ἦτο ἐν πολὺ κακῇ καταστάσει ἔγινεν ἀνάγκη νὰ ἐπισκευασθῆ καὶ νὰ στερεωθῆ μὲ τσιμεντοκονίαν. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν ἐλήφθησαν καὶ ἄλλα προφυλακτικὰ μέτρα πρὸς ἀποτροπὴν δυστυχήματος.

Ἡ ἀνασκαφή τοῦ τάφου, ἐπειδὴ ἦτο ἀνάγκη νὰ μετακινηθοῦν καὶ ἀπομακρυνθοῦν πολλοὶ λίθοι ἦτο δύσκολος καὶ ἐγένετο μὲ ἱκανὴν βραδύτητα. Ἡ κατάπτωσης τοῦ ὑψηλοτέρου μέρους τῆς θόλου ἐπροξένησε βεβαίως καταστροφὴν καὶ ἀναστάτῳσιν εἰς τὰς ταφάς, ἀλλὰ ἡ μεγάλη διατάραξις καὶ σύγχυσις ποῦ παρατηρήθη, ὅτε ἀπεκαλύφθησαν τὰ ἐπὶ τοῦ δαπέδου λείψανα τῶν ταφῶν, δὲν δύνανται νὰ ἀποδοθοῦν μόνον εἰς αὐτὸ τὸ συμβάν. Μικρὰ τεμάχια ἀνθρωπίνων ὀστέων εὐρίσκονται ἀτάκτως διεσπαρμένα εἰς τὴν ἐπίχῳσιν καὶ δὲν ὑπῆρχε πούθεν ἐντὸς τοῦ τάφου ἄρτιος σκελετὸς μὲ τὴν ἄρθρωσιν τῶν ὀστέων του εἰς τὴν φυσικὴν θέσιν. Εἰς τὸ ἀριστερὸν ἐσωτερικὸν ἄκρον ἀνεκαλύφθη ἡ κεφαλὴ μὲ τὸ πρόσθιον μέρος ταύρου εἰς θέσιν, ἢ ὁποῖα ἐφαίνετο φυσικὴ καὶ εἰς τὸ κέντρον τῆς νεκρικῆς αἰθούσης εὐρέθησαν τμήματα προβάτου ἢ αἰγὸς περίπου εἰς τὴν κανονικὴν τῶν φυσικῆν συνέχειαν. Καὶ τὰ πῆλινα ἀγγεῖα ἔπαθαν ἐπίσης μεγάλην φθορὰν καὶ μολονότι συνελέξαμεν μέγα πλῆθος ὀστράκων, οὐδὲν ἄρτιον ἐξήχθη, οὐδ' εὐρέθη εἰς μίαν θέσιν ἄθροισμα ὀστράκων τοῦ αὐτοῦ θρασθεντός ἀγγείου. Δὲν εἶδομεν μέχρι τοῦδε εἰς κανένα Μυκηναϊκὸν τάφον τόσον τελείαν διαρπαγὴν καὶ ἀναστάτῳσιν καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν τὸ πρᾶγμα. Τοῦτο μόνον δύναται μὲ βεβαιότητα νὰ λεχθῆ, ὅτι ἡ καταστροφὴ ἔγινεν εἰς τὴν ἀρχαιότητα καὶ πρὸ τοῦ τέλους τῆς Μυκηναϊκῆς περιόδου.

Παρ' ὅλην ὁμως τὴν ἀταξίαν, ἢ ὁποῖα ὑπῆρχεν

εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ τάφου, κατωρθώσαμεν νὰ συλλέξωμεν σημαντικὸν πλῆθος διαφωτιστικοῦ ὕλικου. Περισυνελέξαμεν μὲ μεγάλην εὐλάβειαν κάθε τι, ἀκόμη καὶ τὰ ἐλάχιστα θραύσματα ὀστέων. Πολλὰ μικρότατα πράγματα παρουσιάζοντο καὶ ὅταν ἐκοσκινίζομεν τὸ χῶμα. Διὰ τῶν εἰς μεγάλην ἔκτασιν ἐντὸς τοῦ τάφου διεσπαρμένων τμημάτων ἀνθρωπίνων σκελετῶν ἠδου-

Εἰκ. 9. Στόμιον θολωτοῦ τάφου.

νήθημεν νὰ βεβαιώσωμεν, ὅτι ἴσως δώδεκα ἦσαν οἱ ταφέντες. Μόνον δύο σκελετοὶ κείμενοι ἐπὶ τοῦ στομίου, οὕτως ὥστε νὰ προφυλάσσονται κάτωθεν τοῦ καταπεσόντος ἀνωφλίου, διέφυγον τὴν τελείαν διασκόρπισιν ἐπειδὴ δὲ καὶ εἰς τὴν ἀντίστοιχον πλευρὰν τῆς εἰσόδου εὐρέθησαν θραύσματα ὀστέων κνημῶν, δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι οἱ σκελετοὶ αὐτοὶ παρουσιάζουν τὰς τελευταίας ταφάς, τὰς γενομένας πλέον ἐντὸς τοῦ στομίου τοῦ τάφου, ἀλλ' ὁμως κανὲν ἐκ τῶν

ειδικῶν κτερισμάτων τὰ ὅποια ἠδύναντο νὰ ἀνήκουν εἰς τὰς ταφὰς αὐτὰς δὲν ἠδυνήθημεν νὰ βεβαιώσωμεν.

Δὲν εἶναι ἀκόμη δυνατὸν νὰ ἐκφέρωμεν ὀριστικὴν γνώμην περὶ τῶν ἀγγείων, διότι δὲν ἔγινεν ἀκόμη ὑπὸ τοῦ εἰδικοῦ τεχνίτου ἢ κατάλληλος προπαρασκευὴ τοῦ ὕλικου. Ὅταν τὰ πολυπληθῆ ὄστρακα ἐκαθαρίσθησαν καὶ ἠπλώθησαν πρὸς μελέτην, μᾶς παρέσχον τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι θὰ εἶναι δυνατὸν ἐκ τούτων νὰ ἀνασυσταθοῦν ὀλίγα ἀγγεῖα, μολονότι, ὡς ἐσημειώσαμεν, κατὰ τὴν εὐρείαν των ἢ ἐλπίς μας περὶ τούτου δὲν ἦτο πολὺ μεγάλη. Εἰμποροῦμεν ἐδῶ ὁμως νὰ παρατηρήσωμεν ἀπὸ τοῦδε, ὅτι πολλὰ ὄστρακα εὐρεθέντα εἰς τὸν δρόμον καὶ ὀλίγα ἐκ τοῦ θαλάμου εἶναι κεκοσμημένα κατὰ τὸν **ἀνακτορικὸν ρυθμόν**, τοῦτο δὲ μᾶς χρησιμεύει εἰς τὴν χρονολόγησιν τῆς οἰκοδομήσεως καὶ τῆς πρώτης χρήσεως τοῦ τάφου.

Μεταξὺ τῶν μικρῶν πραγμάτων, τῶν εὐρεθέντων εἰς τὸν δρόμον καὶ εἰς τὸν θάλαμον καὶ κατὰ τὸ κοσκίνισμα τῶν χωμάτων ἀναφέρομεν πρῶτον πλείστα ἑπτάκοιτα χρυσῶν πραγμάτων. Εὐρέθησαν πολλὰ μικρότερα ἢ κάπως μεγαλύτερα τεμάχια λείων χρυσῶν ἐλασμάτων, 15 ῥόδακες, 7 δισκάρια, 2 χάνδραι ἀμυγδαλοειδοῦς μορφῆς, 1 ἀσπίδοειδές, ἐν μεγαλύτερον ὀπωσθήποτε ὄραϊον ἐξαρτημάτιον ἔχον σχῆμα ἀμοφορίσκου μὲ μίαν λαβὴν μὲ κοκκιωτὴν διακόσμησιν, 8 σφαιροειδῆ, 1 τετράφυλλον, ἐν ἄλλο μεγαλύτερον εἰς σχῆμα ἄνθους μὲ κυανῆν ἔνθεσιν καὶ μία χάνδρα στρογγύλη μὲ κοκκιωτὴν κόσμησιν. Περὶ τὰ 50 μικρὰ τεμάχια λεπτοῦ συνεστραμμένου χρυσοῦ σύρματος ἐχρησίμευαν πρὸς ἔνθεσιν εἰς τὴν διακόσμησιν χαλκοῦ ἐγχειριδίου. Ὁ ἄργυρος ἀντιπροσωπεύεται μὲ ὀλίγα ἀκαθάριστα τεμάχια. Συνελέγησαν πρὸς τούτοις πολλὰ τεμάχια ἐνὸς χαλκοῦ ξίφους εἰς διαφόρους θέσεις τοῦ θαλάμου. Ἐκ τῶν λιθίνων χανδρῶν 7 διαφόρων σχημάτων εἶναι ἐκ κορναλίνης, ἄλλα τινὰ ἀπὸ πράσινον μαλακίτην καὶ 1 ἀπὸ ἀμέθυστον. Εὐρέθη πρὸς τούτοις εἰς ὄραϊος τρίπλευρος σφραγιδολίθος φέρων γλυφὰς ἐπὶ δύο πλευρῶν. Παρατηρήσαμεν ἐπίσης μερικὰ πολὺ ἐφθαρμένα τεμάχια ἠλέκτρον. Ἄλλα τὰ πολὺ περισσότερα περὶ τὰ 500 τῶν μικρῶν εὐρημάτων εἶναι ἐκ πορσελάνης καὶ θαλάδους μάζης. Πολλὰ εἶναι χάνδραι διαφόρων μεγεθῶν καὶ σχημάτων καὶ

πολλὰ πιθανῶς κατεσκευάσθησαν διὰ νὰ χρησιμεύσουν πρὸς ἔνθεσιν. Τὰ μικρὰ ταῦτα κοσμήματα, τὰ ὅποια μόνον προχείρως ἐμελετήθησαν ἐπὶ τοῦ παρόντος, παρουσιάζουν καὶ ὡς πρὸς τὰς μορφὰς καὶ ὡς πρὸς τὰ διακοσμητικὰ θέματα διαφορὰς ἀξιοσημειώτους ἐν συγκρίσει πρὸς ἄλλα ὁμοειδῆ εὐρηματα τῆς Ἀργολίδος. Ἐκ φυτικῶν σχημάτων παρατηροῦνται ῥόδακες, κλαδίσκοι μὲ φύλλα (ἢ περὰ;) φύλλα φοίνικος καὶ κρίνου· τὸν θαλασσινὸν κόσμον ἀντιπροσωπεύουν ὁ ναυτίλος, ἡ πορφύρα καὶ ὄστρακα κογχυλίων· ὑπάρχουν ἀκόμη σπειροειδῆ κοσμήματα, ἀπαξ παραστασις ὀκτωειδοῦς ἀσπίδος, ἐν λαβυρινθοειδές σχῆμα καὶ ἐν εἰς σχῆμα τροχίσκου. Εὐρέθησαν πρὸς τούτοις ἐντὸς τοῦ τάφου ὀλίγα κατεργασμένα τεμάχια ἐλεφαντοστοῦ. Τὸ καλλίτερον ἐκ τούτων, πιθανῶς ἐκ τοῦ ἄνω ἄκρου κιβωτίου ἢ πυξίδος, ἔχει ἐπὶ τῶν δύο ἐξωτερικῶν ὄψεων δύο ζώνας χωριζομένας διὰ κοσμηματικῆς γραμμῆς καὶ φερούσας σειρὰν παραστάσεων ὄραϊων ναυτίλων. Ἐν ἄλλο τεμάχιον πιθανῶς ἐκ λαβῆς σκῆπτρου, ἔχει ἐν μέρει σφριζομένην παράστασιν σφιγγὸς εἰς περιέργως συνεστραμμένην στάσιν, μὲ σῶμα λέοντος καὶ κεφαλὴν ἀνθρωπίνην, ἢ ὅποια εἶναι ἐστραμμένη πρὸς τὰ ὀπίσω.

Ἐν ἄλλο τεμάχιον πολὺ ἐφθαρμένον εἶναι κεκοσμημένον μὲ πολλὴν λεπτότητα καὶ δεξιότηχίαν διὰ τοῦ γνωστοῦ θέματος σειρᾶς τριγύφων καὶ μετοπῶν.

Ὅταν ἐκαθαρίζετο τὸ δάπεδον τοῦ θαλάμου παρουσιάσθησαν ἴχνη πυρᾶς εἰς διάφορα σημεῖα, τὰ ὅποια δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν ὅτι προέρχονται ἐκ θυμιάσεων ἢ ἐκ καύσεως μικρῶν θυσιῶν.

Εἰς τὰ ἄκρα τοῦ θαλάμου παρὰ τὴν βᾶσιν τοῦ τοίχου ὑπάρχουν τοποθετημένοι ἐπὶ τοῦ δαπέδου κατὰ τὴν κυκλικὴν φορὰν τοῦ τοίχου, ὄχι ὁμως εἰς κανονικὴν κατάταξιν, 12 μεγάλοι ἐπιμελῶς ὀρθογωνισμένοι καὶ ὠμαλισμένοι πωρόλιθοι τῶν ὁποίων οἱ περισσότεροι εἶναι σφηνοειδεῖς. Οὗτοι πιθανῶς ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς τὴν οἰκοδομὴν τῆς θόλου, εἰς μίαν ἐκ τῶν δακτυλιοειδῶν σειρῶν ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀποτελεῖται, ὅπως φαίνεται τοῦτο εἰς τὸν «τάφον τῆς Κλυταιμνήστρας» εἰς τὰς Μυκήνας, καὶ κατὰ τὴν πτωσὶν τοῦ κεντρικοῦ μέρους τῆς θόλου κατέπεσαν ἐκ τῆς θέσεώς των ἐπὶ τοῦ σωροῦ ὁ ὁποῖος ἦτο ἐσχηματισμένος ἐκ τῆς καταπτώσεως τῆς θόλου κάτωθεν τῆς κορυφῆς καὶ ἐκύλισαν ἐκ

τούτου πρὸς τὰς πλευρὰς εἰς τὰς θέσεις ὅπου εὐρέθησαν. Εἰς οἰκοδομικὸς δακτύλιος, ὅπως τὸν φανταζόμεθα, ἂν ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ εἰς τὸ ἐπίπεδον τοῦ ἀνωφλίου, θὰ ἀπῆται ἀσφαλῶς πολὺ περισσοτέρους τῶν δώδεκα λίθων καὶ δι' αὐτὸ παραδεχόμεθα, ὅτι οἱ εὐρεθέντες λίθοι ἐσοχματιζόν δακτύλιον ἀρκετὰ ὑψηλότερον τοῦ ἀνωφλίου εἰς θέσιν ὅχι πολὺ ἀπομακρυσμένην ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ οἰκοδομήματος.

Ἐν τέταρτον τοῦ ἐσωτερικοῦ χώρου δεξιὰ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀνασκαφῆ, διότι ὑπῆρχεν ἐκεῖ κτιστὴ δεξαμενὴ πλήρης ὕδατος κτισθεῖσα ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτήτου τοῦ χώρου, ἡμεῖς δ' ἐθεωρήσαμεν, ὅτι δὲν θὰ ἦτο ὀπωσδήποτε ἀνάγκη νὰ καταστρέψωμεν τὴν δεξαμενὴν, ἀφοῦ ἡ βίασις τῆς εὐρίσκειτο ἐπὶ τοῦ δαπέδου τοῦ τάφου καὶ βεβαίως δὲν θὰ ὑπῆρχεν ἐκεῖ κανὲν ὑπόλειμμα ἐκ τῶν ταφῶν καὶ τῶν κτερισμάτων των, πρὸς τούτοις δὲ ἡ καταστροφὴ τῆς θὰ ἐξησθῆναι πολὺ τὰ πλησίον τῆς σφζόμενα μέρη τῆς θόλου καὶ ἡδύνατο νὰ προξενήσῃ τὴν καταστροφὴν των.

Αἱ νεκρικαὶ θῆκαι ἐτμήθησαν εἰς τὸ σκληρὸν ἔδαφος βαθυτέρον τοῦ δαπέδου τοῦ τάφου. Ἡ μία θήκη, ἐν τῷ κέντρῳ περίπου, ἦτο μικρὰ καὶ ἀβαθῆς, μήκ. περ. 1.25 καὶ πλάτ. 0.55 καὶ 0.45 βάθους. Ἡ ἄλλη θήκη κάπως ἀκανονίστου σχήματος εὐρίσκειται ὀλίγον περαιτέρω πρὸς τὴν δεξιὰν πλευρὰν καὶ ἔχει πολὺ μεγαλειτέρας διαστάσεις μὲ μήκος 2.50, πλάτος 1.30 καὶ 1.25 βάθος. Καὶ αἱ δύο θῆκαι εἶχον ἀναταραχθῆ ἐξ ὀλοκλήρου μέχρι τῆς βάσεώς των καὶ συληθῆ, περὶ δὲ τοῦ ἀρχικοῦ των περιεχομένου μόνον μὲ συμπερασμοὺς εἰμποροῦμεν νὰ ὀμιλήσωμεν. Ἡ ἐκ μαλακοῦ χώματος ἐπίχωσις των περιεῖχεν, ὅπως καὶ ἡ ἐπίχωσις τοῦ λοιποῦ δαπέδου τοῦ τάφου, πολυάριθμα ἀσυναρμολόγητα τεμάχια ὀστῶν, διεσκορπισμένα ψήγματα χρυσοῦ, χάνδρας ἐκ πορσελάνης καὶ ὑαλώδους μάζης καὶ ἄλλα θραύσματα. Ἐντὸς τῆς μεγάλης θήκης εὐρέθησαν καὶ δύο ἐκ τῶν μεγάλων πώρων, περὶ τῶν ὁποίων ὀμιλήσαμεν ὀλίγον ἀνωτέρω. Ἄν αὐτοὶ ἔπεσαν ἐκ τῶν ἄνω, ἡ θήκη θὰ ἦτο τότε τοῦλάχιστον ἐν μέρει ἀνοικτὴ. Τὸ δάπεδον τῆς μεγάλης θήκης ἐφαίνεται καθαρὰ ὅτι εἶχεν ὑποστῆ τὴν ἐπήρειαν ἰσχυροῦ πυρός, συνεπεία τοῦ ὁποίου τὸ χρώμα τοῦ πηλοῦ του ἔγινεν ἐρυθρὸν καὶ ἐντὸς αὐτοῦ εὐρέθησαν ἐπίσης ὀλίγα ἀπηνθηρακωμένα πράγματα, ὥστε πρέπει μᾶλλον νὰ

δεχθῶμεν, ὅτι ἦτο βόθρος θυσιῶν παρὰ τάφου Ἄλλ' ὅμως, μολονότι ἡ σύλησις τοῦ τάφου εἰς παλαιότερους ἡμῶν χρόνους ἦτο κατὰ τὸ πλεῖστον τελεία, ἡ ἀνασκαφὴ μας εἶναι δυνατόν νὰ παρουσιάσῃ καὶ θετικὰ συμπεράσματα. Ἡ μελέτη τῶν ὀστῶν ζώων, τὰ ὁποῖα ὑπῆρχον ἐντὸς τοῦ τάφου, θὰ μᾶς δώσῃ νέα στοιχεῖα διαφωτίσεως περὶ τῶν ἐθίμων τῆς ταφῆς κατὰ τοὺς Μυκηναϊκοὺς χρόνους καὶ τὰ τεμάχια πηλίνων ἀγγείων, ὅταν θὰ γίνῃ ἡ ἐπεξεργασία των, θὰ συμβάλουν εἰς τὴν πληρεστέραν γνῶσιν τῆς ἐπαρχιακῆς Μυκηναϊκῆς κεραμεικῆς καὶ τὰ λείψανα τῶν ἐκ πολυτίμων ὕλων σκευῶν καὶ κοσμημάτων θὰ ἀποτελέσουν ἀξιόλογον συλλογὴν πρὸς ἐκτίμησιν τῆς Μυκηναϊκῆς τέχνης καὶ τοῦ Μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ εἰς χώραν εὐρισκομένην μακρὰν τῶν Μυκηναίων. Τὰ σημεῖα τοῦ ἀφανισθέντος πλούτου δεικνύουν ὅτι ἡ θόλος τοῦ Κάτω Ἐγκλιανοῦ ἐκτίσθη διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς τάφος βασιλέως καὶ δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία ὅτι ὁ βασιλικὸς κάτοχος εἶχε τὴν ἔδραν του εἰς τὸ νεωστὶ ἀνακαλυφθὲν ἀνάκτορον τοῦ Ἄνω Ἐγκλιανοῦ.

Αἱ ὀλίγαι τάφοι, τὰς ὁποίας ἐσκάψαμεν εἰς τὴν πρώτην μας αὐτὴν ἐπιχείρησιν ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ ἀνακτόρου, μολονότι δὲν ἀρκοῦν νὰ μᾶς παρουσιάσουν τὸ γενικὸν σχέδιον τοῦ οἰκοδομήματος, ἀνταποκρίνονται ὅμως πρὸς τοὺς σκοποὺς τοὺς ὁποίους ἐθέσαμεν διὰ τὴν ἐναρκτήριόν μας ἀνασκαφὴν. Εὐθὺς μὲ τὰς πρώτας σκαφικὰς ἐρεῦνας μας ἐπετύχομεν νὰ εὐρωμεν τὴν θέσιν μιᾶς μεγάλης ἀκροπόλεως, ἀναντιρρήτως τὴν πρωτεύουσαν τῆς ὅλης περιοχῆς, τὴν ὁποίαν ἐζητοῦμεν, καὶ δυνάμεθα οὕτω νὰ καταστρώσωμεν ἀσφαλέστερον τὰ σχέδιά μας πρὸς μεθοδικὴν ἐξερεύνησιν τοῦ συμπλέγματος τῶν διαφόρων ἀρχαίων τοποθεσιῶν, αἱ ὁποῖαι ὑπάρχουν εἰς τὴν περιοχὴν. Θὰ παρέλθουν βεβαίως μερικὰ ἔτη διὰ νὰ συμπληρώσωμεν ὀλόκληρον τὸ ἔργον. Πρέπει νὰ ἀποκαλυφθῇ ὀλόκληρον τὸ ἀνάκτορον, τὸ ὁποῖον εὐρίσκειται μόνον του ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου, ἐπίσης δὲ καὶ ἡ κάτω πόλις, ἡ ὁποία κατὰ τὰς ὑπαρχούσας ἐνδείξεις ἠπλώνετο πέραξ τῆς ἀκροπόλεως ἐπὶ τῶν χαμηλοτέρων λόφων. Καὶ ἡ ἀνασκαφὴ τῶν θολωτῶν τάφων, οἱ ὁποῖοι ὑπάρχουν εἰς τὴν περιοχὴν πρέπει νὰ γίνῃ καὶ δικαιούμεθα νὰ ἐλπίζωμεν,

ὅτι θὰ εὗρωμεν ἐντὸς ἑνὸς τοῦλάχιστον ἀθίκτους τοὺς βασιλικούς θησαυροὺς τοῦ περιεχομένου του.

Δὲν εἶναι βεβαίως ὀρθὸν νὰ ἐκφέρωμεν κατηγορηματικὰ συμπεράσματα ὡς πρὸς τὴν ταύτισιν τοῦ τόπου, εἰς τὸν ὅποιον ἀνῆκε τὸ ἀνάκτορον, ἀφοῦ ἡ ἀνασκαφή μας εὐρίσκεται ἀκόμη μόλις εἰς τὴν ἀρχήν. Ἐν τούτοις τὸ μέγα ἐνδιαφέρον, τὸ ὅποion ἔχει τὸ πρόβλημα, μᾶς δικαιολογεῖ νὰ κλείσωμεν τὴν προσωρινήν μας ἔκθεσιν, ἀφοῦ ἐξετάσωμεν ἐδῶ ἀπὸ τοῦδε τὸ θέμα τοῦτο, ἀφοῦ μάλιστα αἱ περιορισμέναι δυνατότητες πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος περιορίζουν καὶ τὴν πιθανότητα ἑνὸς σφάλματος. Πιστεύομεν ἀσφαλῶς, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία, ὅτι εὗρωμεν τὴν Πύλον τοῦ Νέστορος τοῦ ὁποίου τὸ κράτος περιελάμβανεν ἑννέα πόλεις κατὰ μῆκος τῆς δυτικῆς παραλίας.

Εἰς τὰς Ἑλληνικὰς παραδόσεις τὰς ἀναφερομένας εἰς τὴν ἡρωϊκὴν ἐποχὴν μνημονεύεται μία μόνον βασιλικὴ δυναστεία ἔχουσα τὴν ἡγεμονίαν ὀλοκλήρου τῆς νοτιοδυτικῆς Ἑλλάδος καὶ ὁ διασημότερος βασιλεὺς τῆς δυναστείας αὐτῆς τῶν Νηλεϊδῶν, ὁ συνετὸς Νέστωρ, εἶναι σεβαστὸς καὶ ἰσότημος μεταξὺ τῶν Ἀχαιῶν ἡγεμόνων, οἱ ὅποιοι ἐξεστράτευσαν εἰς Τροίαν. Πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι εἰς τὰς πολλὰς πόλεις τῆς χώρας τοῦ ἀντεπροσωπεύετο δι' ὑποτελῶν ἀρχόντων, ἀλλὰ οὐδαμοῦ εἰς τὴν παράδοσιν ἀναφέρεται ἄλλος ἴσου κύρους καὶ δυνάμεως ἡγεμὼν ἐντὸς τῆς περιοχῆς τοῦ κράτους του. Πρέπει ὡς ἐκ τούτου νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ἡ βασιλικὴ του κατοικία θὰ ἦτο ἀνάκτορον τῶν διαστάσεων καὶ τῆς ἀξίας τῶν ἄλλων διακεκριμένων Ἀχαιῶν βασιλέων, τοῦ Μενελάου καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἀγαμέμνονος καὶ τοιοῦτον εἶναι τὸ ἀνάκτορον τὸ ὅποion ἀνεκαλύψαμεν εἰς τὸν Ἄνω Ἐγκλιανόν, ἡ προέ-

χουσα ἀκρόπολις τῶν Μυκηναϊκῶν χρόνων εἰς τὴν δυτικὴν Μεσσηνίαν. Τὸ περιγραφικὸν ἐπίθετον «ἡμαθόεσσα», τὸ ὅποion ἀποδίδει εἰς τὴν Πύλον ὁ Ὅμηρος, θὰ ἤρμοζεν ἐξ ἴσου εἰς πλείστας θέσεις κατὰ μῆκος τῶν ἑκατὸν καὶ πλέον χιλιομέτρων τῆς παραλιακῆς γραμμῆς ἀπὸ τοῦ Ἄλφειοῦ μέχρι τοῦ κόλπου τοῦ Ναυαρίνου καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθῇ, ὅτι σημειώνει μίαν ἰδιαιτέραν τοπογραφικὴν μορφήν, ἡ ὁποία δύναται νὰ ἀποδοθῇ ἀποκλειστικῶς μόνον εἰς μίαν θέσιν τῆς περιοχῆς αὐτῆς. Προσαρμόζεται τὸ ἐπίθετον ἀρκετὰ καλὰ καὶ εἰς τὴν τοποθεσίαν μας, διότι πλησίον αὐτῆς ἀφθονοῦν αἱ ὑπὸ ἄμμου σχηματιζόμεναι ἐκτάσεις καί, μολοντί ἡ θέσις τοῦ ἀνακτόρου δὲν εἶναι ἀμέσως ἐπὶ τῆς θαλάσσης, ἡ πρόσδοδος ἐκ τούτου εἰς αὐτήν, εἰς ἕνα ἁμμώδη λιμένα, εἶναι εὐκολωτάτη εἴτε εἰς τὸν κόλπον τῆς Πύλου, εἴτε εἰς τὸν μικρότερον λιμένα τῆς Βοϊδοκοιλίας ἀκριβῶς κάτωθεν τῆς ἀκροπόλεως τοῦ Κορυφασίου, εἴτε καὶ βορειότερον εἰς τὴν ἀνοικτὴν παραλίαν. Ἡ θέσις τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Ἐγκλιανοῦ συμφωνεῖ πρὸς τὰ γεωγραφικὰ δεδομένα τῆς Ὀδυσσεΐας πολὺ περισσότερο τοῦ Κακοβάτου, ὅπου ὁ καθηγητὴς Dörpfeld τοποθετεῖ τὴν Πύλον τοῦ Νέστορος, περὶ τὰ 50 χιλιόμετρα βορειότερον. Ἀλλὰ καὶ ἡ τόσον συντηρητικὴ Ἑλληνικὴ παράδοσις τοποθετεῖ τὴν ἔδραν τοῦ Νέστορος εἰς τόπον κείμενον ἐντὸς τῆς περιοχῆς τῆς κλασσικῆς Πύλου. Καὶ δι' αὐτὸ γνωματεύομεν ἀδιστακτῶς ἀπὸ τοῦδε, μολοντί μόλις ἤρχισεν ἡ ἔρευνά μας, ὅτι τὸ νεωστὶ ἀνακαλυφθὲν ἀνάκτορον τοῦ Ἄνω Ἐγκλιανοῦ εἶναι ἡ ἔδρα τοῦ βασιλέως Νέστορος, ἡ *ἡμαθόεσσα Πύλος* τοῦ Ὀμήρου καὶ τῆς παραδόσεως.

CARL W. BLEGEN, K. ΚΟΥΡΟΥΓΙΩΤΗΣ